

formata. Septuaginta pro virentes, hic et alibi vertunt *vix*, id est *nova*.

CONFRINGENS IN MODUM FARRIS, — Hebraice est *גרס כרמל* *geres carmel*, quod Vatablus vertit, *quas profudit fertilissimus ager*; hic enim hebraice vocatur *carmel*. Verum melius noster Interpres, Septuaginta et Chaldea vertunt, *contusionem vel fractionem spicæ*, aut frumenti, id est contusum frumentum; vel far, supple offeres, ut sequitur: non enim poterat esse farina, cum spicæ adhuc essent virentes.

Nota: Hæc omnia faciebat non sacerdos, sed laicus offerens. Ipse enim primitias spicarum suarum contrebant instar farris, inde super eas fundebat oleum, ac denique thus eis imponebat, itaque offerere eas sacerdoti, ut is partem earum adoleret: Deo, et reliquum sibi servaret; unde sequitur:

16. DE QUÀ ADOLEBIT SACERDOS IN MEMORIA MUNERIS, PARTEM. — ut scilicet pars hæc Deo cremata memoriale sit et signum, totum hoc munus, id est sacrificium, oblatum esse Deo. Vide dicta vers. 2.

Allegorie, primitiæ frugum in paschate, est Christus resurgens in paschate, quasi primogenitus mortuorum. Ita Cyrillus, lib. XVII *De Adoratione*, cap. XXIII.

Tropologie, oblatio spicarum virentium, significat neophytos in Dei obsequio, et perfectionis via; hi torrent spicæ igne, cum corpus macerant, et spiritui subigunt; confringunt eas in far, cum voluntatem propriam abneqant: imponunt oleum, id est cordis hilaritatem; et thus, id est preces; denique memoriale Dei, id est timorem Dei, semper animo gestant, ideoque ad eum omnia referunt. Ita Radulphus.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

scribitur tertia species sacrificii, scilicet hostia pacifica; eaque triplex: primo, bovis, vers. 1; secundo, ovium, vers. 6; tertio, capræ, vers. 12. Denique versu ultimo, omnem adipem et sanguinem sibi depositi Deus.

1. Quod si hostia pacificorum fuerit ejus oblatio, et de bobus voluerit offerre, marem sive feminam, immaculata offeret coram Domino. 2. Ponetque manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in introitu tabernaculi testimonii, fundentque filii Aaron sacerdotes sanguinem per altaris circuitum. 3. Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino, adipem qui operit vitalia, et quidquid pinguedinis est intrinsecus: 4. duos renes cum adipe quo teguntur ilia, et reticulum jecoris cum renunculis. 5. Adolebuntque ea super altare in holocaustum, lignis igne supposito, in oblationem suavissimi odoris Domino. 6. Si vero de ovibus fuerit ejus oblatio, et pacificorum hostia, sive masculum obtulerit, sive feminam, immaculata erunt. 7. Si agnum obtulerit coram Domino, 8. ponet manum suam super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in vestibulo tabernaculi

Cassianus, lib. IV *De Institut. Remot.* cap. VIII: Novitius « renuntiaturus sæculo, in monasterio, inquit, primitus docetur suas vincere voluntates, et ea illi sæpius imperare student, quæ senserint animo ejus esse contraria. Pronuntiant enim nulatenus posse monachum prævalere iræ, vel tristitiæ, aut spiritui fornicationis, nisi prius didicerit mortificare per obedientiam suas voluntates; sed non humilitatem quidem cordis veram, nec cum fratribus concordiam firmam posse retinere, nec in monasterio diutius permanere eum, qui voluntates suas non didicerit superare.»

Rursum novitii, ait Rufinus, est studere puritati cordis, eique quod ait Psaltes, *Psalm. XLV*: « Vacate et videte, quia ego sum Deus; » denique conari ut ad infantiam, et primam innocentiam redeat.

Pachomius, ex regula sibi ab angelo tradita, jussit novitios operari manibus, et opera sua facere simpliciter, eosque a studiis sacratoribus arceri.

Pinufus Abbas apud Cassianum, lib. IV *De Institut.* cap. XXXII, novitium docet, eum debere imitari et induere Jesum crucifixum, ut timor Dei sit ei jugis crux, quæ crucifigat suos appetitus, præsertim excellentie et superbiæ; per veram et assiduam humilitatem et humiliationem.

Cassianus, lib. IV, cap. XII, novitium docet ut in monasterio, juxta Psalmistæ sententiam, « sit tanquam surdus non audiens, et sicut mutus non aperiens os suum, nihil discernens, nihil didicicans ex his quæ ei fuerint imperata. Ergo, inquit, patientiam tuam non debes sperare de aliorum virtute, id est, ut tunc tantum eam possideas, cum a nemine fueris irritatus.»

testimonii; fundentque filii Aaron sanguinem ejus per circuitum altaris. 9. Et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino, adipem et caudam totam, 10. cum renibus et pinguedinem quæ operit ventrem atque universa vitalia, et utrumque renunculum cum adipe qui est juxta ilia, reticulumque jecoris cum renunculis; 11. et adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis et oblationis Domini. 12. Si capra fuerit ejus oblatio, et obtulerit eam Domino, 13. ponet manum suam super caput ejus; immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonii. Et fundent filii Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum. 14. Tollenque ex ea in pastum ignis Domini, adipem qui operit ventrem, et qui tegit universa vitalia; 15. duos renunculos cum reticulo, quocumque est super eos juxta ilia, et arvinam jecoris cum renunculis; 16. adolebitque ea super altare sacerdos, in alimoniam ignis, et suavissimi odoris. Omnis adeps, Domini erit 17. jure perpetuo in generationibus, et cunctis habitaculis vestris; nec sanguinem, nec adipem omnino comedetis.

4. QUOD SI HOSTIA PACIFICORUM FUERIT EJUS OBLATIO. — Hostia pacificorum, » subaudi animalium, hoc est eorum quæ offeruntur pro pace, id est salute, incoluntitate et prosperitate (hoc enim est Hebræis pax), sive jam obtemperata, sive obtinenda: erat enim duplex hostia pacifica, una quæ offerebatur in gratiarum actionem pro prosperitate obtemperata; altera quæ offerebatur ad prosperitatem, vel beneficium alicui impetrandum, vel homini, vel familie, vel Republicæ. Septuaginta vertunt, *hostia amplexiva*, id est *hostia salutaris*, id est salutis, hoc est hostia oblata pro salute; Chaldeus vertit, *hostia sanctificationum*. Hebraice hæc hostia vocatur *זבח שלמים* *Zebach seelamim*, quod

Zebach seelamim primo verti potest, *hostia pacificorum*, id est pacifica, ob causam jam dictam, et quia hæc hostia pacem quasi faciebat inter Deum, sacerdotem et offerentes, eo quod in ea sua victimæ pars cuique tribuebatur. Secundo, verti potest, *victimam tranquillorum*, id est, victimam oblata pro quiete et tranquillitate. Tertio, verti potest, *victimam retributionum*, id est victimam gratiarum actionis, ut vertit Josephus. Quarto, verti potest, *victimam perfectorum*, id est, victimam oblata pro integritate et perfectione, vel hominis, vel domus et familie. Hebræum enim *שלם* *sealam* significat primo, pacificare; secundo, esse quietum et tranquillum; tertio, retribuere; quarto, finire, complere et perficere.

Nota: Hæc hostia-pacifica non ex præcepto, sed ex voto, vel sponte offerebatur; unde ad libitum offerentis poterat esse masculus, vel femina. Si quis tamen voluisset pecus e grege suo melius, ideoque masculum, id offerre debebat, juxta illud *Malachia* 1, 14: « Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino.»

Nota secundo: Hostia pacifica dividebatur in tres partes. prima, puta adeps et sanguis, Deo adolebatur; secunda, puta pectus et armus dexter, cedebat sacerdoti sacrificanti; tertia, puta reliqua caro, cedebat laicis eam offerentibus, de quo cap. vi. in holocausto vero tota victima cedebat Deo; in hostia pro peccato pars cedebat

Deo, pars sacerdoti, nihil vero offerenti, ut patet cap. vii, vers. 6.

Hinc nota tertio: Hostia pacifica, uti et pro peccato, debebat esse bos, ovis aut capra, non autem aves, puta turtur aut columba, quia hæc minores sunt, quam ut in tres portiones commode dividi possint. Aves tamen Deo offeruntur in holocaustum, quia hoc totum offerebatur.

Tropologie Radulphus et Isychius: in holocausto, inquit, perfectorum vita, in hostiis pacificis medicorum conversatio designatur, qui licet summa bona non explant, mala tamen summa deviant. Hi quædam distribuunt altari, nonnulla sacerdotibus, reliqua ad corpus usum concedunt, ait Theodoretus, *Quæst.* 1.

« Bovem ergo immolat, ait Radulphus, quisquis in seculari vita mundi acibus deditus, de ipsius laboribus suis Deo ministrat. Ovem offert, qui laborare non sufficiens, et infirmitate ac estate, seu paupertate a misericordie actibus revocatus, per solam innocentiam Deo placet. Capram litat, quisquis veterem conversationem melioris propositi castigatione immutat. Avium nulla hic fit mentio, quia contemplationis virtus perfectioribus tribui solet.»

Secundo, Rupertus hic, cap. XXVII, per hostiam pro peccato accipit fidem; per hostiam pacificam, spem; per holocaustum, charitatem, quæ major est omnium, sed hoc non tam tropologicum, quam accommodatum est.

Hostia ergo pacifica est continentia et misericordia. « Vere continens est, qui perturbatione superior est, et nullum voluptatis irritamentum admittit; sed animo est sobrius, et nusquam cedente voluptati, » ait S. Basilus, et ex eo Maximus, serm. *De Continentia*.

Anacharsis statuis sibi inscribi jussit: « Lingue, ventri et pudendis temperandum; » quo maximorum malorum causa sit lingua effrenis, luxu nil turpius, libido ex homine peccatum reddat, inquit Laertius, lib. I, cap. IX.

Socrates rogatus quo pacto quis dives evaderet? « Si, inquit, continens et cupiditatum fuerit exorsus.»

Archidamas, eum et quispiam promississet suavissimum vinum: « Quorum, ait, opus est? nam quo melius est, eo plus absumentur; et ad ea quae fortes deoent viros, reddet inutiliores. » Testis est Plutarchus in *Lacon*.

Alcames dives, cum parvus viveret, mirantibus aliis dixit: « Deet eum qui multa possidet, pro ratione, non pro libidine vivere; » significans perniciosos esse opes, nisi adsit animus eis superior. Plutarchus ibidem.

Alexander Magnus invitatus ut Darii filias pulcherrimas captas videret, noluit ire, dicens: « Non committam ut qui viros vici, a mulieribus vincat. »

Idem in Jovis ara mulieris effigiem pulcherrimam spectans, cum Hephestion diceret eam esse ut ipse amatam caperet: « An non, inquit, hoc indignissimum esset, ut qui in aliorum incontinentiam animadvertere volumus, ipsi incontinentiae servire ab exteris deprehendamus? » Refert Maximus, *serm.* 3.

Menedemus, adolescente quodam dicente, magnum esse si quae quis concupiscat, assequatur: « Multo, inquit, majus est, nihil eorum quae non decet, concupiscere. »

Audi Christianos, S. Ephrem in Vita S. Abrahamae: « Continentia, ait, est vitae spiritualis fundamentum. »

Abbas Isaac in *Vitis Patrum* ita studuerat continentiae, ut diceret quadraginta annos esse, ex quo sentiret idem motum in mente sua, nunquam tamen concupiscentiae aut ire consentiret. Ibidem, prior jussus a S. Antonio, sororem suam salutare, id prestitit, sed clausis oculis: ita continens erat oculator. Et Marcus clausis oculis matrem salutavit. Simeon Stylites matrem videre renuit, Eusebius, teste Theodoro, nec vicinos campos, nec caelum videre voluit, sed ferro degravatus, curvus et terram spectans incebat. Nota est continentia Arsenii, qua nec fami satisfacere, nec mulierem ullam videre sustinuit. Dorotheus apud Palladium in *Lausiaca*, cap. II, labore et aestu se macerabat: rogatus cur? « Occidendum (mortificandum), ait, est corpus, ne illud nos occidat. »

Abbas Pambo rogavit abbatem Antonium: « Quid faciam ut salver? Esto, inquit, continens ventri et lingue. » Continentes ergo sunt victimae pacifice sibi et Deo.

IMMACULATA. — Hebraice תמים *tamin*, id est integra, perfecta. Vide dicta cap. I, vers. 3.

ORERET CORAM DOMINO. — coram altari, quo colitur et representatur Deus.

2. PONETQUE MANUM SUPER CAPUT VICTIMAE. — Hujus filius causa doli cap. I, vers. 4.

QUE IMMOLABITUR IN INTROITU TABERNACULI TESTIMONIUM. — Hebraice, *que immolabitur apud ostium tabernaculi testimonium*, puta apud altare holocaustorum (quod erat juxta tabernaculum, in quo erat testimonium, id est lex sive tabulae legis in

area), scilicet ad latus altaris quod respicit Aquilonem, ut patet cap. I, vers. 11.

FUNDENTQUE SANGUINEM PER ALTARIS CIRCUTUM. — Tropologicè, sanguinem circum altare fundunt, qui vitiosos affectus et cupiditatem, circa crucem Christi (dum videlicet Christi virtutes mente revolvunt) a se ejiciunt: altare enim nostrum est Christus, cui quidquid Patri gratum futurum est imponimus, et per eum offerimus.

3. ET OFFERENT DE HOSTIA PACIFICORUM IN OBATIONEM DOMINO. ADIPEM QUI OPERIT VITALIA. — « Vitalia, » hebraice *interiora*, puta cor et praecordia, quae maxime faciunt ad vitam tuendam, et quibus lesis vita excidimus.

4. ET RETICULUM JECORIS. — Hoc *reticulum* est pinguedo, quae instar retis hepar circumdat. Unde vers. 15, vocatur *arvina jecoris*.

Allegorice Origenes et Beda: Adeps tegens vitalia est anima Christi, tegens ejus divinitatem; renes sunt caro Christi: Christus enim est omnis hostia nostra, tam pacifica, quam holocaustum et pro peccato.

Tropologicè Radolphus: « Adeps, inquit, ni operit vitalia, significat affectum quem habemus ad hanc vitam; pinguedo quoque quae intrinsece est, eorum innuit amorem quae in hac vita possidentur, ut est domus, ager, pecunia, pater, mater et propinqui, quae omnia, si in hac vita abundant, levato facere videntur: verum Deus hae sibi offerri et adoleri praecipit; » quamvis id fiat aegre et cum dolore, ut scilicet quis malit illa perdere, et ab illis averti, quam a Deo et pietate recedere. « Qui enim amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus, » ait Dominus.

CUM RENUNCULIS. — cum renibus jam nominatis hoc eodem versu. Est pleonasmus, sive hebraice repetitio ejusdem rei; nam per renunculos hic semper intelligi renes dnos, qui in lumbis sunt, adeoque renes Ambaras hic Deum sibi adoleri velle, patet ex Hebraeo; Septuaginta, Josepho et Philone, qui constanter hic et alibi vertunt, *vers. 4*, id est renes. Ita legit et S. Basilius, lib. *De Virginitate*, Origenes hic, *hom. 3*, Theodoretus hic et Quest. LXI in *Exod.*, Isychius, Radolphus, Beda, Yatablus et alii, imo et Interpres noster, qui quos hoc versu vocavit *renes et renunculos*, vers. 10 et 15 tantum vocat *renunculos*. Idem ergo sunt renes et renunculi.

Tropologicè idem, puta S. Basilius, Theodoretus, Isychius, Radolphus, per renes intelligunt appetitum concupiscibilem, maxima libidinis; renes enim sunt vasa geniturae, ait Philo. Unde Ecclesia oral: « Ure igne Sancti Spiritus renes nostros, et cor nostrum, Domine, ut tibi casto corpore serviamus, et mundo corde placeamus. » Idem per reticulum jecoris intelligunt vim et appetitum irascibilem: hepar enim est fons sanguinis, id est crudelitalis: haec, ait Radolphus, offerentes victimam pacificam, id est, medicos et

conjugati, non omnino abjicere debent, sed partim Deo offerre, rebusque divinis impendere, partim mortificare et restringere, ut docent S. Basilius et Theodoretus.

8. IN VESTIBULO TABERNACULI. — in introitu tabernaculi, ut dixi vers. 2, puta ante Sanctum, apud altare holocaustorum.

9 et 10. ET CAUDAM TOTAM CUM RENIBUS. — Recte Interpres noster Hebraea vertit, quidquid recentiores cum Chaldeo aliter vertant: nam sic ad verbum habent Hebraea, *caudam integram ad oppositum spinæ dorsi auferent*, id est, ita auferent caudam et eosque, ut simul renes oppositos spinæ dorsi auferant; nam spina dorsi illa parte quae caudae conjungitur, renes sustinet. Ita Cajetanus. Et hoc videntur voluisse Septuaginta hic et cap. VIII, vers. 25, qui pro cauda (1) habent lumbum; sic enim vertunt, *et lumbum immaculatum cum renibus*; *velut*, quod Interpres bibliorum Regiorum non bene vertit, et *lumbum immaculatum cum renibus*; vertendum enim est, et *lumbum immaculatum cum renibus* (hi enim vocantur *renes*) *internis*, vel carne interna, qui nimirum adherent renes, quod idem est ac si diceret: Lumbum cum renibus auferent et offerant Deo. In hostia ergo pacifica ovium, puta agni et arietis, ut patet *Levit. IX, 19*, peculiare erat quod cauda adolebatur Domino; hoc enim non fiebat, si hostia pacifica esset hos aut capra. Cujus rei causam tropologicam dat Radolphus. Cauda, ait, quia finis est corporis, symbolum esse consummationis et perseverantiae in sanctis et bonis operibus; hanc in ovis sola offerri praecipit Deus, quia revera ovibus, id est simplicibus, incogitantibus et desidiosis de inconstantia tremendum est; non autem victimis caprarum, id est, peccatoribus penitentibus; nec victimis hominum, id est, laboriosis, qui, videntes fructum laborum suorum, voluptate magna saginantur, itaque accuntur et roborantur ad labores. Hinc S. Gregorius, homilia 25 in *Evangelia*: « Praecepto, inquit, legis cauda hostiae in sacrificio jubetur offerri: in cauda quippe finis est corporis, et ille bene immolatus, qui sacrificium boni operis usque ad finem debite perduxit actionis. »

« Perseverantia, ait S. Bernardus, *epist. 129*, nutrix est ad meritum, mediatrix ad premium, soror patientiae, constantiae filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimitalis vinculum, sanctitalis propugnaculum. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem sortitudo. Sola est, cui aeternitas redditur, vel potius quae aeternitati hominem reddit, dicente Domino: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. »

16 et 17. OMNIS ADEPS DOMINI ERIT JURE FERPTIO IN GENERATIONIBUS, ET CUNCTIS HABITACULIS VESTRIS. — Ita scilicet, ut nulla generatio nullaque domus ab hac lege sese excipere possit.

(1) Cf. not. ad *Exod. VIII, 20*.

17. NEC SANGUINEM, NEC ADIPEM OMNINO COMEDETIS. — Nota: Judeis vetitus fuit omnis sanguis, non tantum immolatus, puta sanguis victimae, de quo proprie hic agitur, uti mox patebit ex adipe; sed etiam quivis alius, v. g. ovis, capreae cervi, quem domi ad esum macerabant. Eorum enim sanguinem non edere, sed in terram effundere debebant, ut patet *Deuter. XII, 16*, et hic cap. XVII, vers. 13, ubi et vers. 11, ratio hujus legis insinuat, videlicet, quia anima carnis in sanguine est, id est, quia sanguis est vehiculum, nutrimentum et tutela vitae, vitaliumque spirituum; vita autem solius est Dei: ergo par est et sanguinem soli Deo cedere, etiam si non sit sanguis victimae; nam si sit victimae, clarum est justissimum esse ut in omni in sacrificio Deo auctori vitae liberetur. Ita Theodoretus. *Secunda* causa est, quia voluit Deus Judaeos mansuetudinem docere, et longissime avocare a crudelitate in homines excedente. Itaque vetuit esum sanguinis bestiarum, in quo vita animalis consistit; concessit autem esum carnis exanguis et exanimis, Ita Isychius et Abulensis. Vide dicta *Genes. IX, 4* et seq. Hinc et Apostoli primis Christianis, *Act. XV, 29*, veterant ut sanguis, ut si facilius Judaei cum Gentibus consuescerent, in unamque Ecclesiam coalescerent. Judei enim aversabantur Gentes quasi barbaras, eo quod sanguinem comederent (2).

NEC ADIPEM OMNINO COMEDETIS. — Omnem adipem hic edi vetuit, eumque sibi depositus Deus. Adipem intellige, non eum qui carni adheret, eique immixtus est, sed qui seorsum in intestinis confertus et condensatus est. Rursum, adipem intellige hostiae immolatae, aut quae poterat immolari. Nullum ergo adipem ovis, caprae, bovis, etsi in domi macatus ad esum esset, poterat comedere Hebraei, quia haec animalia munda erant ad sacrificium, Deoque immolari poterant; adipem vero aliorum animalium mundorum, quae Deo non immolabantur, comedere poterant Hebraei. Itaque poterant comedere adipem capris, cervi, bubali, tragelaphi, pygargi, oryctis, camelopardi; haec enim munda erant ad esum, sed non ad sacrificium, ut patebit cap. VII. Ita S. Augustinus hic, *Quest. II*. Judei tamen ut exactius legem hanc servarent, omni omnino adipe, etiam cervi, bubali, etc., abstinabant, eumque abjiciabant, uti etiamnum facere perhibentur. Verum lex hoc non praecipit.

Ratio hujus legis erat, quia adipes igni est appetitissimus, estque optima portio hostiae: hanc ergo

(2) Adde, hoc interdictum procul dubio respexisse ad valetudinem in Orientalibus illis regionibus, in quibus sanguis citius in putredinem abit; ideoque in cibum noxius est quam in nostris septentrionalibus regionibus. Accedebat fortasse, quod sanguis sens in sacrificiis in foderum portione ethnicorum usitatus esset, ita ut is, qui in sacrificiis sanguinem biberet aut ederet, esse dorum ethnicorum cultorem profiteri videretur.

Deo cedere par erat, si esset adeps victimæ immolata; sin autem esset adeps victimæ non immolata, sed quæ immolari poterat, par erat ut ob Dei reverentiam, adipe hoc etiam non immolato abstinerent, quia adeps hic erat ex hostiis quæ Deo immolari poterant. Idque voluit Deus, ut sic semper haberent Hebræi religionis et cultus Dei exercitium, utque eum etiam domi jugiter hæc ratione colerent et venerarentur. Ex adipe hoc Deo sacro manavit illa Scripture phrasim, ut sacrificium Deo gratum et dignum vocet sacrificium pinguium, oreque ut holocaustum nostrum pingue fiat. Victimæ enim carnosæ et bene saginate, abundant pinguedine et adipe.

Tropologicæ, ut Isychius et Radulphus, adeps animæ est animæ desiderium, affectus, devotio et intentio, quæ in omni opere quo Deo placere, Yei que gratiam demereri cupimus, ad Deum est dirigenda; quisquis ergo in bono opere quod agit, gloriam non Dei, sed suam, aut lucrum temporale querit, hic adipem Domino subtrahit et comedit. Mediocres ergo et conjugati (qui per hostiam pacificam significantur) in suis negotiis operibus hunc saltem adipem, puta hanc sinceram intentionem Dei offerre debent; per eam enim opera indifferentia, ut fabricare, arare, fodere, etc., fiunt sancta et meritoria, actusque religionis, charitatis, etc. Hoc pauci milites, rustici, mechanici sciunt, vel advertunt: hinc pro lupo multa tolerant, multum laborant, sed frustra, quia apud Deum mercede carebunt, cum ad eum labores suos non referunt. Hoc ergo doceant eos Pastores et Catechistæ, ut uno eodemque

opere, ob hanc piam intentionem, qua opus Deo offerunt, illudque suscipiunt ob Dei honorem et amorem, lucra tam æterna quam temporalia acquirant. « Sicut fabrica, ait S. Gregorius, columnis, columnæ autem basibus innituntur: ita vita nostra in virtutibus, virtutes autem in intentione intima subsistunt. » Et rursus: « Si semel, inquit, cor intentione corrumpitur, sequentis actionis mediæ et terminus ab hoste callido secure possidetur: quoniam totam arborem sibi fructus ferre conspiciunt, quam venient dente in radice vulneravit. Summa cura vigilandum est, ne vel bonis operibus serviens mens, reproba intentione polluat. » Et S. Bernardus, tract. *De Precept. et dispens.*: « Ut interior, ait, oculus vere simplex sit, duo illi arbitrator esse necessariis, charitatem in intentione, et veritatem in electione; quomodo enim simplex erit oculus, qui ex ignorantia veritatis malum nescius agit? Hujus enim bonus est oculus, quia pius; non tamen simplex, quia cæcus. Et est qui bonum et libenter agit, et prudenter intelligit: illius oculus simplicem dixerim, utpote cui neutrum bonum desit, nec zelus scilicet bonus, nec scientia; ille vero oculus nequam est, qui perversus, pariter cæcus, bonum agit, et malum credit. »

Tropologias horum trium primorum capitum etiam sequentibus applica.

Denique nota: Sicut in holocausto, ita et in hostia pacifica adhibebatur libamen thuris, salis, olei, vini et farinæ, idque certa mensura, atque eo rita quem dixi capite precedenti, vers. 13, de quo plura Num. xv, 4.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur quarta species sacrificii, scilicet hostia pro peccato, eoque per ignorantiam commisso. Hæc hostia erat quadrupes: prima, pro peccato pontificis, quæ erat vitulus, vers. 3; secunda, pro peccato populi, quæ erat vitulus, vers. 13; tertia, pro peccato principis, quæ erat hircus, vers. 22; quarta, pro peccato plebei, quæ erat capra, vers. 27, vel ovis, vers. 32.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 2. Loquere filiis Israel: Anima quæ peccaverit per ignorantiam, et de universis mandatis Domini, quæ præcepit ut non fierent, quippiam fecerit: 3. si sacerdos qui unctus est, peccaverit, delinquere faciens populum, offerret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino; 4. et adducet illum ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ponetque manum super caput ejus, et immolabit eum Domino. 5. Haeriet quoque de sanguine vituli, inferens illum in tabernaculum testimonii. 6. Cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget eo septies coram Domino contra velum Sanctuarii. 7. Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonii. Omnem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introitu tabernaculi. 8. Et adipem vituli auferet pro peccato, tam eum qui vitalia operit, quam omnia quæ intrinsecus sunt: 9. duos re-

nunculos, et reticulum quod est super eos juxta ilia, et adipem jecoris cum rennuculis, 10. sicut auferunt de vitulo hostiæ pacificorum; et adolebit ea super altare holocausti. 11. Pellem vero et omnes carnes, cum capite, et pedibus, et intestinis, et fimo, 12. et reliquo corpore, offeret extra castra in locum mundum, ubi cineres effundi solent; incendetque ea super lignorum struem, quæ in loco effusorum cinerum cremabuntur. 13. Quod si omnis turba Israel ignoraverit, et per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est, 14. et postea intellexerit peccatum suum, offeret pro peccato suo vitulum, adducetque eum ad ostium tabernaculi. 15. Et ponent seniores populi manus super caput ejus coram Domino. Immolatoque vitulo in conspectu Domini, 16. inferet sacerdos, qui unctus est, de sanguine ejus in tabernaculum testimonii; 17. tincto digito aspergens septies contra velum. 18. Ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonii; reliquum autem in sanguinem fundet juxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonii. 19. Omnemque ejus adipem tollet et adolebit super altare: 20. sic faciens et de hoc vitulo quo modo fecit et prius, et rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus. 21. Ipsum autem vitulum offeret extra castra, atque comburet sicut et priorem vitulum, quia est pro peccato multitudinis. 22. Si peccaverit princeps, et fecerit unum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur; 23. et postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum. 24. Ponetque manum suam super caput ejus: cumque immolaverit eum in loco ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est, 25. tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, et reliquum fundens ad basim ejus. 26. Adipem vero adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet; rogabitque pro eo sacerdos, et pro peccato ejus, et dimittetur ei. 27. Quod si peccaverit anima per ignorantiam, de populo terræ, ut faciat quiddam de his quæ Domini lege prohibentur, atque delinquat, 28. et cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam. 29. Ponetque manum super caput hostiæ quæ pro peccato est, et immolabit eam in loco holocausti. 30. Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo; et tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus. 31. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suavitatis Domino; rogabitque pro eo, et dimittetur ei. 32. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatam, 33. ponet manum super caput ejus, et immolabit eam in loco ubi solent cædi holocaustorum hostiæ. 34. Sumetque sacerdos de sanguine ejus digito suo, et tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus. 35. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare in incensum Domini, rogabitque pro eo, et pro peccato ejus, et dimittetur ei.

1. LOCUTUS EST DOMINUS AD MOYSEN. — Incertum est an eodem tempore, quo locutus est ea quæ prescripta sunt cap. I, II et III, an alio; nam quod verbum locutus est hic repetatur, arguere potest tantum novitatem materie, non autem temporis. Ita Abulensis.

2. ANIMA, — homo. Vide dicta cap. II, vers. 1. QUE PECCAVIT PER IGNORANTIAM, — sive legis et juris, sive facti, eamque crassam et culpabilem. Pro ignorantiam hebr. est *שגגה* *segaga*, quod recentiores vertunt errorem et lapsum ex passione, v. g. ex vehementi cholera. Verum *segaga* proprie significat ignorantiam, et ita ver-

tunt Chaldæus, Philo, S. Hieronymus et alii.

ET DE UNIVERSIS MANDATIS DOMINI, QUE PRÆCEPIT UT NON FIERENT, QUIPPAM FECERIT (1). — « De universis, » ergo tam naturalibus, quam ceremonialibus et judicialibus; tam affirmativis, quam negativis mandatis. Ita Ribera contra Abulensem, qui de solis ceremonialibus hic agi putat. Ratio

(1) Errat Rosenmullerus, qui dicit, post quiddam fecerit, subaudiendum esse, sacrificia delictum expiet. Sermo ita strenuus est, quando (2) aliquis deliquit per imprudentiam. (vers. 3) si sacerdos peccaverit per imprudentiam, et sic porro vers. 13, 22, 27, id est, quantum deliquerit aliquis, is, si sacerdos fuerit, etc.

est, quia in omnia omnino cadere potest error, saltem facti, qui sacrificio expandendus erat. Si enim quis, non per ignorantiam, sed scienter violasset ea quae in Decalogo mandantur, idque publicum fuisset, hic culpam non sacrificio, sed poena et multa a iudice inflata fuisset, ut patet *Deuter.* cap. xix. 12 et ultimo, et alibi: unde sequitur hic agi de peccato occulto, non publico, ut docet Josephus, lib. III, cap. x, et ex eo Ribera; publicum enim per iudicem punitum fuisset; iudex enim non admisisset excusationem ignorantiae: nam in iudicio cum agitur de crimine, praesumitur reus scivisse legem, et facti sui speciem, nisi ipse contrarium doceat.

MANDATIS, — id est, mandato aliquo prohibitis.

Unde sequitur: « Quae praecipit ut non fierent; » sicut enim Hebraei saepe actus ponunt pro objecto, ut amorem pro re amata, timorem pro re timenda (quomodo dicitur Deus amor et timor noster, vide *Can. 21*): ita pariter legem aut mandatum ponunt pro re, quae lege vel mandato vetatur. Ita Cajetanus.

QUAE PRAECIPIT UT NON FIERENT. — Hebraice est, *quae non fieri*, id est, quae ex Dei lege fieri non debent, *g. d.* Qui fecerit aliquid lege prohibitum, sive qui contra legem aliquid fecerit, et peccaverit, vel commissionem, vel omissionem: nam non tantum praeccepta negativa, sed et affirmativa, sicuti praecipitur rem quam mandant, ita contrarium eius quae omissionem prohibent, v. g. cum dicitur: *Honora patrem*, praecipitur honor patris, et simul prohibetur contumelia et omisio honoris patri debiti.

3. SI SACERDOS, QUI UNCTUS EST, PECCAVERIT. — « Sacerdos, » id est pontifex: nam Septuaginta habent ἱερεὺς, et Chaldaei, *sacerdos magnus*; illius enim peccatum ob personae dignitatem erat maximum. Unde primo loco hic ponitur, et hostia maxima, puta vitulo, expiari iubetur.

QUI UNCTUS EST, — postquam consecratus est. Ita Septuaginta, qui vertunt ἁγιασμένος; nam si designatus pontifex peccasset antequam consecraretur, tunc victima plebeii aut principis expiabat se. Ita Ribera.

DELIQUERIT FACIENS POPULUM. — Hebr. *Si peccet ad peccatum populi*, ut scilicet suo peccato scandalizet, et peccare faciat populum. Potest secundo verti, *si peccet secundum peccatum populi*, vel sicut populus peccare solet; quo tacite significat lex, pontificis non esse peccare, sed populi: pontificis enim est intercedere pro peccatis populi.

4. ET IMMOLAT EUM DOMINO. — Puta ipsemet pontifex qui peccavit, uti praecessit; neque enim alius hic nominatur sacerdos inferior qui id faciat, sicuti nominatus est cap. i, vers. 3, in sacrificio laici, de quo tamen minus erat dubium quam per Aaronem et filios eius fieri deberet. Rursum, pontifex qui peccaverat, debebat imponere

manus suae victimae, uti sequitur, et eandem immolare; omnia enim haec eodem spectant, et eundem pontificem qui peccavit respiciunt. Ita ex Philone Ribera contra Abulensem.

Moraliter Origenes: Admonetur, inquit, hic pontifex infirmitatis suae, ut humiliter agnoscat et intelligat peccatum suum: nunquam enim se emendat, qui peccasse se non putat. Simul docetur facile indulgere peccantibus; nam, ut aiebat Dido:

Non ignora mali miseris succurrere disco.

6. ASPERGET EO (SANGUINE VITULI A SE ET PRO SE IMMOLATI) SEPTIES CORAM DOMINO CONTRA VELUM SANCTUARIUM — puta contra velum Sancti sanctorum, ubi praesentiam suam exhibet Deus in propitiatorio. Aspergendo ergo sanguinem coram velo Sancti sanctorum, dicebatur eum aspergere coram Domino.

Nota: « Asperget septies, » ut scilicet perfecta fiat expiatio. Septenario enim significatur perfectio: sic septem peccata capitalia, omnia peccata comprehendunt.

Nota, multa fuisse peculiariter in sacrificio hoc, uti et in sacrificio pro peccato totius populi, sicut patet textum legenti et conferenti, idque ad hoc, ut per ea significaretur gravitas peccati tum sacerdotis, sive pontificis, tum totius populi.

7. IN BASIM (JUXTA BASIM, PATET VERS. 18) ALTARIS (QUOD EST) IN INTROITU (JUXTA INTROITUM) TABERNACULI.

8. ET ADIPEM VITULI OFFERET. — Corrige *auferet*, scilicet a vitulo, ut offerat et adoleat eum Deo. Ita Hebraea, Chaldaea, Graeca, Romana.

TAM EUM QUI VITALIA OFFERIT, QUAM OMNIA QUAE INTRINSECUS SUNT, — *g. d.* Auferet et offeret adipem omnem, tam eum qui operit vitalia, puta cor et precordia, quam eum qui est intra ipsa vitalia et viscera. Ita Hebraea.

10. SICUT EFFERTUR. — Corrige *auferetur*, juxta ea quae dixi vers. 8.

11 ET 12. PELLEN VERO ET OMNES CARNES, CUM CAPITE, ET PEDIBUS, ET INTESTINIS, ET FINO, ET RELIQUO CORPORE EFFERET EXTRA CASTRA IN LOCUM MUNDUM, UBI CINERES EFFUNDI SOLENT, INCENDETQUE EA. —

Nota: Hic erat ritus hostie pro pontificis peccato. *Primo*, pontifex ipse addecebat ad altare suam hostiam, scilicet vitulum, eique suas manus imponebat, quasi imprecans et imponens ei peccatum suum. *Secundo*, ibidem eam jugulabat et immolabat. *Tertio*, cratera ejus sanguinem excipiebat, quem inferebat in tabernaculum, septies eo aspergens velum oppositum Sancto sanctorum, eodemque tingens cornua altaris thymiamatis; reliquum vero sanguinem referebat in atrium, eumque effundebat juxta basin altaris holocaustorum. *Quarto*, in altari holocaustorum cremabat adipem et renas hujus hostie, puta vituli. *Quinto*, reliquum hostie, puta totum vitulum, cum pelle, intestinis et fimo ferebat extra

castra, eaque omnia cremabat in loco mundo, ubi cineres victimarum effundi solebant.

Quæres, cur jussit Deus hunc vitulum oblatum pro peccato pontificis, uti et vitulum oblatum pro peccato totius populi, totum cum pelle comburi, non in altari, sed extra castra?

Respondeo: Litteralis causa hujus caeremonie fuit, *primo*, ut illa excitaret in Judæis ingens peccati odium et horrorem: tacite enim significabat, quod sicut victima pro peccato extra castra cremabatur, ita multo magis peccatum ipsum, et peccatores extra mundum cremandi essent in inferno. *Secundo*, nemo, inquit Philo, lib. *De Victimis*, est pontifex aut toto populo praestantior, qui pro eo peccante deprecator apud Deum allegari possit, ut hac ratione lex lege hic, cap. vi, vers. 26, prescribitur, eorum victimas pro peccato comedat: restat ergo ut ille extra castra cremetur. Addit Theodoretus, *Quest. III*, totam hostiam cum pelle comburi, ut demonstraret sacerdotem, sive pontificem, non aliquatenus, sed totum se omniaque sua dedicasse Deo universo, cumque per peccatum aliquid sui Deo subtraxerit, hinc pro se totum vitulum Deo consecrare et immolare. *Tertio* et proprie, haec caeremonia tacita erat oratio, qua pontifex rogabat Deum, ut peccata ista pontificis, vel totius populi, id est, poena peccati eorum debite, ipsum populum non tanerent nec laderent, sed eum victima hirci et vituli quasi extra castra populi offerrentur, cremarentur et abolerentur.

Ubi nota peccata pontificis, utpote personae communis, et principis totius populi, aequari peccatis totius populi: nam tam victima pro peccato pontificis, quam victima pro peccato populi cremanda erat extra castra, ut significaretur peccatum pontificis, quasi principis, tota populi castra contaminare; alia enim peccata privatorum hominum expiabantur victima immolata in ipsis castris, et in ipso atrio tabernaculi, neque censebantur tota castra contaminare, maculare aut polluere.

Causam allegoricam hujus caeremonie dat Apostolus, *Hebr. XIII, 12*, scilicet hac caeremonia significatum fuisse, quod « Christus extra castra, » id est extra portam urbis Jerusalem (castra enim habebant suas portas, erantque quasi urbs cum suo tabernaculo et templo ambulans et mobilis per desertum), torquendus erat in cruce, et ab olis castrorum Judaeorum tabernaculo et templo, Ecclesiam Gentium per totum orbem diffundendam morte sua erat institutus: hoc est enim quod ait S. Leo, serm. *II De Passione*: « Nec intra septa civitatis ob meritum sui sceleris diruenda, sed foris et extra castra crucifixus est Christus, ut veterum victimarum cessante mysterio, nova hostia novo imponeretur altari, et crux Christi non templi esset ara, sed mundi. » Unde et S. Joannes, cap. xi, vers. 33, ait Christum morti destinatum esse « totum gentem » Judaeam, et non tantum pro gente, sed

ut filios Dei qui erant » toto orbe inter Gentes « dispersi, congregaret in unum. » Denique sanguis victimarum expians Sanctum et Sanctum sanctorum, ut patet cap. xvi, vers. 15, significabat Christum sanguine suo expiaturum Ecclesiam, et caelum ipsum; non quasi caelum in se immundum sit, sed quod legaliter et symbolice censeretur immundum, et quasi aspergine quadam peccati (peccatum enim morali quadam estimatione censetur, et in Scriptura dicitur, contaminare ipsam terram, caelum totumque mundum) maculatum, ideoque clausum, perinde ac templum pollutum clauditur; Christus ergo suo sanguine peccata nostra expians, etiam caelum ipsum peccatis nostris quasi contaminatum, quodam modo expiasset et reconciliasset censeretur, dum illud nobis aperuit et reseravit. Ita Radulphus hic in cap. xvi.

Tropologicam causam hujus caeremonie d Apostolus, *Hebr. XII, 13*, scilicet hanc caeremoniam significasse nos omnes, qui ad Christum altare Eucharisticum accedere cupimus, exire d hinc « extra castra » pompe, voluptatum, luxu et legum tabernaculi, id est mundi hujus caduci et mobilis, ut portemus improprium crucis Christi, imitando scilicet et voluntarie amplectendo Christi ignominiam, paupertatem, abstinentiam, humilitatem, contemptum, persecutiones, tormenta et martyrium: hisce enim verbis Apostolus excitat Hebraeos, ut Judaeorum persecutiones, contumelias, et dira quaeque pro Christi fide fortiter sustineant, et in his gloriantur, tanquam qui cum Christo extra castra Judaeism, et mundanae felicitatis egrediuntur portantes improprium crucis ipsius. Sic « Apostoli ibant eidentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. » Exeamus ergo et nos cumulati opprobriis, consputi, milleque probris oppleti, portantes crucem nostram cum Christo: exeamus, inquam, leti, fidentes et animosi, tanto duce Christo nobis arceunte, dicamque cum Paulo: « Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. » Ita Procopius et Cyrillus, lib. *XV De Adoratione*, atque Theodoretus, S. Thomas, Anselmus et Theophylactus in cap. xiii *ad Hebraeos*.

Anagogicam causam dat ibidem Paulus vers. 14, scilicet hac caeremonia adumbratum fuisse, quod in hac vita et mundo non habeamus manentem civitatem, sed quod in eo degamus quasi in castris et tabernaculis, ut sciamus nos hic esse peregrinos et milites, qui futuram civitatem in caelis inquirere, et pro ea generose contra carnem, mundum et daemones dimicare, ad eamque omnibus viribus tendere et conati debeamus. Addit Beda: Christus, ait, in caelo oblatum est pro munere Angelorum et Beatorum, quos visione sua humanitatis et divinitatis beat; in terris vero oblatum est pro peccato, id est passus est extra castra Angelorum et Beatorum, de quibus dixit Jacob: « Castra Dei sunt haec, » *Gen. XXXII, 8*.

Vitulum
pontificis
extra
castra
crematur
extra
castra
Prima
Lauca.

Secunda

Tertia

Peccatum
pontificis
equatur
peccato
totius
populi.

Allegorica
causa.

Crux
Christi
ara
est
non
templi,
sed
mundi.

12. EFFERET EXTRA CASTRA IN LOCUM MUNDUM — Licet enim hoc sacrificium esset pro peccato pontificis, id-que victima cremaretur extra castra, tamen quia sacrificium hoc expiatorium, sanctum et mundum erat; hinc locus mundus d. bebatur ei, vicinque cineres, quasi reliquias sacrificii, mundo loco erant reponendi, ne a populo calcarentur, vel irreverenter tractarentur.

Ubi CINERES EFFUNDI SOLENT. — Nota: Cineres victimarum primo in atrio, juxta altare holocaustorum effundebantur, indeque ad locum mundum, de quo hic agitur, extra castra efferebantur, in quo vitulus hic pro pontificis peccato jugulatus jubetur cremari.

Tropologie significatur hic non licere peccata sacerdotum in publicum jacere, neque in locum immundum, id est in detractorum conventicula, et in profanas ac maledicas linguas, sed curandum esse ut taceantur, et omnes eorum reliquias charitatis igne consumantur, ac perpetuo silentio contendantur, utque nihil remaneat quod trahi possit in exemplum. Ita Ribera, lib. IV *De Templo*, cap. vii, qui cetera omnia tropologie applicat, et sigillatim adaptat.

13. QUOD SI OMNIS TURBA ISRAEL IGNORAVIT. — *q. d.* Si totus populus Judeorum, vel certe maxima ejus pars peccaverit per ignorantiam. Est hæc secunda hostia pro peccato, scilicet totius populi.

Nota: Eadem prescripta est hostia in peccato populi, quæ prescripta est in peccato pontificis, puta vitulus. Idemque erat ritus immolandi utriusque, quem descripsi vers. 11, nisi quod in peccato populi, non pontifex, sed seniores populi pro toto populo manus hostie imponebant (1).

15 et 16. IMMOLATQUE VITULUM IN CONSPECTU DOMINI, INFERRET SACERDOS QUI UNCTUS EST, — puta pontifex; nam peccatum totius populi erat valde grave: hinc illud solus expiabat pontifex; maximo quia hoc sacrificium pro peccato populi, typus erat expiationis culpæ totius generis humani, quam solus potuit facere Christus Pontifex noster.

18. ALTARIS QUOD EST CORAM DOMINO, — puta altaris thymiamatis, quod in Sancto obversum erat propitiatorio, in quo residebat Deus.

QUOD EST IN OSTIO (in, id est, juxta ostium) TABERNACULI.

(1) Versus 13 et 14 vulgo vertuntur, *si totus Israel cæcus aliqui deliquit... et culpam contraxerit* (vers. 14), *si peccatum ab his commissum inveniatur, offerat congregatio juvenum, etc.* Maurer vero construit, *si totus Israelis cæcus aliqui deliquit... culpam contraxerunt. Si peccatum ab his commissum inveniatur, offerat, etc.* Ceterum duo notat hic Christus, primo, multam etiam ignorantiam aut imprudenter peccantibus a Mose impositam fuisse, ut apud Hebræos legum cognoscendarum et observandarum studium aleret; secundo, peccata hic intelligit in rebus ritualibus, aliisque, quæ neque capitulis supposito sancte fuerant, et facile poterant ignorari, aut non animadverti.

20. ROGANTE PRO EIS SACERDOTE (pontifice) PROPITIUS ERIT AS DOMINUS. — *q. d.* Dominus placatus hæc sacrificio, non inferet populo poenam in hæc vita, quam aliqui inflixisset; nam quoad culpam et poenam alicuius vite, hæc non tollebat sacrificio a vi prece sacerdotis, sed contributione eorum, qui peccaverant: cujus contributionis signum et protestatio erat hoc sacrificium, quod pro peccato suo offerebant.

21. IPSUM A TEM VITULUM EFFERET EXTRA CASTRA, ATQUE CONCRERET, QUIA EST PRO PECCATO MULTITUDINIS. — *q. d.* Si hæc victima fuisset oblata pro peccato principis, aut private persone, non cremaretur extra castra, sed de more in altari holocaustorum. Rursum, non inferretur ejus sanguis in tabernaculum, ut eo aspergeretur altare thymiamatis: hæc enim duo tantum fiebant in peccato pontificis et totius populi. Et hoc est quod ait Apostolus *Hebr.* XIII, 11: « Quorum animalium inferitur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra. » Vide dicta vers. 11.

22. SI PECCAVIT PRINCEPS. — Est hæc tertia hostia pro peccato, scilicet principis. *Princeps* hic vocatur is, qui erat dux, caput et primus in familia, aut tribu, aut exercitu; hinc enim significat hebr. מַשִּׁיחַ *nasi*, id est elevatus, qui dignitate inter suos eminet, ut patet *Num.* I, vers. 4, et cap. vii, vers. 2.

Principis peccati et hostie legem speciemus Deus hic sanxit, ut sciant principes se hinc esse, errare et peccare posse, dicantque: Homo sum, humani a me nihil alienum puto; ac proinde si quid male promiserint, fidem rescindant; si quid mali imperarint, retractent, nec mordicus in eo quod semel statuerunt, persistent, sive fas sit, sive nefas. Ita Agesilaus rex Laedæmonum, urgenti verbum regis, dicentique: Assensus es: « Omnino, inquit, assensus sum, si res justa est; sin minus, dixi sane, verum assensus non sum; » inferentique: At vero « reges par est implere quod capite annerint, » respondit: « Non magis, quam æquum est ut qui regem accedunt, petant dicantque justa, considerato quid occasio et decorum ferat regis. » Ita Cato Major aiebat: « Malo nullam ob beneficium collatum gratiam adipisci, quam ob delictum non dare poenam; omnibusque peccantibus, me uno excepto, ignosco. » Ita Agesipolis Cleombroti filius objicienti quod, cum rex esset, datus fuisset obsequi: « Quia, inquit, justum rectumque est nosmetipos nostra peccata luere. » Ita Phitarchus in *Apophtheg.*

23. OFFERET HOSTIAM DOMINO HIRCUM DE CAPRIS, — Hebraice, *hircum caprarum*, id est hircum filium alicujus capræ. Ubi duplex est hebraismus: prior, quod numerus pluralis ponatur pro singulari, puta *caprarum* pro *capræ*; posterior, quod hæc phrasi Hebræi significant hircum novellum, et adducit matrem sequentem: quando enim animalis cuiusdam addit genitivus femininus pluralis,

Vers. 21.
Tertia
hostia
pro peccato, scilicet principis, erat hircus.

ture significatur animal illud tenerum esse, ita ut necdum a matre sit avulsum. Unde Alexander Macedo, qui juvenis erat, vocatur *hircus caprarum*, *Daniel* VII, 21. Similia sunt *Genes.* XXXVII, 17; *1 Esdr.* VI, 17; *Psal.* CXIII, 4; *Ezech.* XLV, 23, in Hebræo.

Septuaginta, pro *hircus* et *capra*, vertunt *chimarvus* et *chimarra*, id est fetus caprarum chimerini, hoc est hyberni: bis enim in anno paritur capræ, semel in æstate, semel in hyeme. Per hyemem ergo et capram hybernæ, videtur significari penitentia. Ita Isychius et Radolphus.

Rursum princeps, id est vir sanctus et heroicus, pro peccato offert hircum, id est fortem et duram subit penitentiam; anima vero de populo terræ, id est homo infirmus, qui est ex grege vel fæce hominum, pro peccato offert capram, id est levem, remissam et quasi femineam, quam sustinere possit, obit penitentiam: ita Radolphus.

24 et 25. QUOMODUM IMMOLAVIT (non princeps, sed sacerdos ad quem spectat immolare), QUIA PRO PECCATO EST, TINGET SACERDOS DIGITUM IN SANGUINE HOSTIE PRO PECCATO, TANGENS CORNUA ALTARIS, — *q. d.* Si non esset hostia pro peccato, non tingeret sacerdos sanguine cornua altaris; illa enim tinctio tantum fiebat in sacrificiis pro peccato (1): altare enim Deum representabat, itaque tingerat illud sanguine sacerdos, quasi significans se sanguinem peccatoris Deo debitum, in hæc victima illi dare, itaque placari Deum.

Nota, hoc versu et vers. 3, 23, 26, *hostia* pro peccato vocatur hebraice חַטָּאת *chattat*, græce ἁμαρτία, id est *peccatum*, metonymice; peccatum enim hominis, impositione manus in hostiam, morali estimatione quasi transferebatur. Sic Paulus, *1 Cor.* cap. v, vers. ult.: « Eum, inquit, qui non noverat peccatum (Christum), pro nobis peccatum (id est hostiam pro peccato) fecit, ut nos efficeretur justitia (justi) Dei in ipso (per ipsum). »

Vers. 27.
Quarta
hostia
pro peccato, scilicet plebei, erat capra.

27. QUOD SI PECCAVIT ANIMA «ER IGNORANTIAM DE POPULO TERRE. — « Anima de populo terre, » est homo plebeus, vulgaris et gregarius. Est hæc quarta hostia pro peccato, scilicet plebei: hujus hostia erat capra.

Tropologie Beda: Anima, ait, quæ peccat, est de populo terræ, quia terrenis bonis inhæat; nam ea que non peccat, est ex iis de quibus dicitur: « Nostra conversatio in cælis est. »

32. SI AUTEM DE PECORIBUS, — de pecudibus (vide dicta cap. I, 10), puta de ovibus; nam de capris jam precessit. Unde Hebræa clare habent: *Si ovem adduxerit oblationem pro peccato, fenellam, integram adducet eam.*

Notat Philo, principem pro peccato offerre hircum; plebeum capram, quæ minoris pretii est (1) Hoc tamen discrimine, quod in sacrificio pro peccatis pontificis et populi, ubi sanguis victimarum inferretur in Sanctuarium, tingerentur cornua altaris suffibus, in aliis cornua altaris holocausti.

victima, quia mas magistratui, femina plebeo competit: minus enim virilitatis et sapientie habet plebeus quam princeps. Rursum capra et ovis tacite admonet offerentes, ut in posterum innocentie student, darentque operam ut quibus injuria aliqua aut exemplo nocuerat, omni ratione prodesse; sic enim oves et capræ suo lacte, lana, carne, corio omnibus prosunt.

33. IMMOLAVIT EAM (per sacerdotem) IN LOCO, etc., HOLOCAUSTORUM, — scilicet juxta altare, ubi immolari solent holocausta. Ita Septuaginta.

35. CREMABIT SUPER ALTARE INCENSUM DOMINI, — id est, ut hebræa habent, *adolebit sacerdos ea ad incensa* (vel in incensa) *Domini*, ut scilicet sint incensa Domini (2). Itaque sicut in victimis pacificis, sic et in hostia pro peccato, solus adeps cum renibus et sanguis Deo cedebant. Quid faciendum sit de carnibus hujus hostie pro peccato plebei, uti et hostie pro peccato principis, dicit Moses cap. vi, vers. 25.

Nota: In sacrificio pro peccato, uti et in quolibet alio, victimæ imponebatur sal, uti prescriptum est cap. II, vers. 13; non vero alia libamina vini, olei et farris: hæc enim tantum addebantur holocausto et victimæ pacificæ: cujus differentie causam assignabo *Numer.* XV, 3. Hinc sequitur nec tunc impositum fuisse victimæ pro peccato. Tunc enim non victimæ, sed ovis libamini, puta farris, imponebatur, ut patet *Levit.* II, 1. Sacrificium autem pro peccato non habebat libamen farris, uti jam dixi: ergo nec tunc, imo si, deficienti victimæ, offerenda esset simila, sive far pro peccato, illi non imponebatur tunc, uti disertè præcicit Deus, cap. v, vers. 11.

Denique audi hic decem miracula in sacrificiis, quæ recensent Judæi: *primum*, inquinati, erat, quod cum statis festis innumera vis hominum ad templum conflueret, nulli unquam defuerit hospitium; *secundum*, cum in templo stabant, se invicem comprimebant; cum vero in terram promergerent confessionem peccatorum facturi, omnes satis spatii habebant, quod ne alius alium sua delicta confitentem audiret, quatuor cubitorum esse oportebat; *tertium*, ignis sacrificiorum cum esset sub dio, nunquam a pluvia fuit extinctus; *quartum*, fumum victimarum nulli venti dimovere poterant, quin semper recta in cælum ascenderet; *quintum*, nunquam malus casus aliquis accidit summo sacerdoti in die expiationis; *sextum*, nullum unquam vitium inventum fuit in panibus propositionis vel primitiarum; *septimum*, nulla unquam mulier gravida abortiit, ob odorem carnis sanctificatarum; *octavum*, nunquam fuit caro sanctificata; *nonum*, nulla musca visa fuit in eo loco, ubi mactabantur victimæ; *decimum*, nullus unquam læsus fuit a serpente vel a

(2) *Ea*, quamvis adeps in singulari antecesserit, quia legislator plura intelligit membra, quibus adeps adhibebat. Cf. cap. III, passim.

scorpione. Verum hæc crassa miracula illis fabulosis relinquamus.

Mystice, sacrificium pro peccato est penitentia contritio, *Psalm. L.*: « Sacrificium Deo spiritus tribulatus; cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies. » *Baruch II.*, 18: « Anima quæ tristis est super magnitudine mali, et incedit curva, et infirma, et oculi deficientes (lacrymis, jejuniis et vigiliis), et anima esuriens dabit tibi gloriam et justitiam Domino. » *Daniel. III.*: « In animo contrito et spiritu humilitatis suscipiamur, sicut in holocausto arietum, etc., sic fiat sacrificium nostrum. » Ad penitentiam, ait S. Augustinus, *De Penit.*, agendam non sufficit mores immutare in melius, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfaciatur per penitentiam dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus elemosynis. Notent hoc Lutherus et Novantes, qui penitentiam aliam non agnoscunt, quam respicientiam et novam vitam. Adjicit S. Augustinus: « O humilis lacryma, tuum est regnum, tua est potentia, aspectum iudicis non vereris, inimicis accusantibus silentium imponis. Sola intras ad regem, sed sola non recedis: vincis invincibilem, et ligas omnipotentem. » S. Gregorius, *lib. XXI Moral.*: « Quo uberius, ait, culpa fletur, eo altior cognitio veritatis attingitur, quia ad videndum internum lumen, polluta dudum conscientia, lacrymis baptizata renovatur. » Et mox: « Vis compunctionis poros cordis aperit, et pennas virtutum fundit; cumque se studiosè mens de pigra vetustate redarguit, alacri novitate juvenescit. » Idem, *lib. III Dialogorum*, docet compunctionem hanc primum ex timore gehennæ, deinde ex amore Dei et regni ejus promanare: « Qui prius, inquit, flebat, ne duceretur ad supplicium, postea amarissime flere incipit, quia differtur a regno. »

S. Bernardus, *serm. 10 in Cant.*: « Unguentum, inquit, est contritio, est unguentum devotionis, est unguentum pietatis: primum pungitivum, dolorem faciens; secundum temperativum, dolorem leniens; tertium sanativum, morbum expellens. »

S. Chrysostomus, *lib. De Compunctione cordis*: « Sola, inquit, compunctio est, quæ facit animam horrescere purpuram, desiderare cilicium, amare lacrymas, fugere risum. Sicut impossibile est ut ignis inflammetur in aqua, ita impossibile est compunctionem vigere in deliciis. Illa enim mater est fletus, hæc risus; illa cor constringit, istæ dissolvunt. »

Scimus quam Christo gratum fuerit sacrificium compunctionis S. Magdalene, S. Petri, S. Pauli, S. Matthæi, S. Mariæ Ægyptiæ, S. Pelagiæ penitentis, et S. Thaidis, quæ penitens triennio cellæ se inclusit, dixitque: « Testor Deum, quia ex quo hæc ingressa sum, omnia peccata mea velut sarcinam statui ante oculos meos, et flebam semper illa conspiciens. » Unde Paulus discipulus S. Antonii vidit lectum pretiosum in celo illi preparatum, quem tres virgines clara facie fulgentis custodiebant. Hoc meruit ejus humilis penitentia, quæ ex institutione B. Paphnutii, non audebat Deum nominare, nec manus in celum expandere, sed una ejus vox hæc erat: « Qui plasmasti me, miserere mei. »

Merito dixit Abbas ille sanctus: « Ut umbra corpus, sic compunctio te ubique comitetur. » Et alius: « Filii Israel post quadraginta annos intraverunt in terram promissionis. Lacrymæ sunt terra promissionis, ad quas si perveneris, jam non timebis bellum. »

Nota est contritio Arsenii assidue lacrymantis, et Fabioli publice penitentis, apud S. Hieronymum, et alterius apud Ruffinum, *lib. II*, cap. 1, qui sepulcro se inclusit, et tanquam vivens sepultus, de inferno gemitum cordis gemitumque assidue edebat; unde audivit demones clamantes: « Vicisti, vicisti. » Vere ergo ait Barnabas in *Vita Barlaam*, contritio, et « fois lacrymarum est Baptismus. » Narrat Palladius in *Lusiacæ*, cap. XLVI, de quodam monacho lapsa: qui in se reversus speluncæ se inclusit, sibi que saccum et cinerem substravit, nec prius e terra surrexit, nec cessavit flere, quam angelum audivit dicentem: « Accepit Deus penitentiam tuam, et tui miseratus est: vide ne deinceps decipiaris. »

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hoc capite et initio sequentis specificantur aliqui casus circa peccata aliena, ne quis propria putet duntaxat expianda sacrificio. Censet Benedictus in suis Bibliis hoc capite agi de expiatione peccati ex passione commisi; capite vero precedentis, de expiatione peccati ex ignorantia; et capite sequenti, puta VII, de expiatione peccati ex certa scientia facti. Verum repugnant verba Scriptura, vers. 3, 4, 15, 17, 18, ex quibus patet, hoc capite agi etiam de expiatione peccati ex oblivione, errore et ignorantia admissi.

1. Si peccaverit anima, et audiverit vocem jurantis, testisque fuerit quod aut ipse vidit, aut conscius est; nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam. 2. Anima quæ tetigerit aliquid immundum, sive quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile, et oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est et deliquit; 3. et si tetigerit quiddam de immunditia hominis, juxta omnem impuritatem qua pollui solet, oblitaque cognoverit postea, subjacebit delicto. 4. Anima, quæ juraverit, et protulerit labiis suis ut vel male quid faceret, vel bene, et id ipsum juramento et sermone firmaverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, 5. agat penitentiam pro peccato, et 6. offerat de gregibus agnam sive capram, orabitque pro ea sacerdos, et pro peccato ejus; 7. si autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino, unum pro peccato, et alterum in holocaustum; 8. dabitque eos sacerdoti, qui primum offerens pro peccato retorquetur capiti ejus ad pennulas, ita ut collo hæreat, et non penitus abrupitur. 9. Et asperget de sanguine ejus parietem altaris; quiddam autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum ejus, quia pro peccato est. 10. Alterum vero adolebit in holocaustum, ut fieri solet; rogabitque pro eo sacerdos et pro peccato ejus, et dimittetur ei. 11. Quod si non quiverit manus ejus duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, offeret pro peccato suo similæ partem ephi decimam, non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est. 12. Tradetque eam sacerdoti, qui plenum ex ea pugillum hauriens, cremabit super altare, in monumentum ejus qui obtulerit; 13. rogans pro illo et expians; reliquam vero partem ipse habebit in manere. 14. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 15. Anima si prævaricans ceremonias, per errorem, in his quæ Domino sunt sanctificata, peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, juxta pondus Sanctuarii; 16. ipsamque quod intulit damni restituet, et quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, et dimittetur ei. 17. Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ Domini lege prohibentur, et peccati rea intellexerit iniquitatem suam, 18. offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram æstimationemque peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit; et dimittetur ei, 19. quia per errorem deliquit in Dominum.

1. SI PECCAVIT ANIMA, — eo modo quo sequitur. Casus et leges hujus capituli et sequentis ad omnes, etiam pontifices pertinere videntur; nulla enim hic personarum distinctio, uti facta est capite IV.

ET AUVERIT VOCEM JURANTIS. — « Jurantis, » hoc ut Chaldaeus, Vatablus et alii volunt. *adju-*

rantis, puta iudicis. Unde et nonnulla Biblia manuscriptorum legunt *adjuvantis*; quin et Radulphus utramque lectionem, scilicet *jurantis* et *adjuvantis*, adfert et exponit. Vilalpando quoque in cap. XVII *Ezech.* pag. 3: « jurantis, » ait, id est iudicis prævio juramento interrogantis, q. d. Si quis testis a iudice adjuratus, ut vere dicat id quod vidit,

aut scit de re in iudicio controversa : si is eam non indicet, sed palliet vel neget, dicatque se nihil de illa se scire, hic portabit iniquitatem suam.

Secundo, \rightarrow jurantis simpliciter et proprie accipi potest. Hebraice enim est הוֹדוּ אֵלָּא , id est juramenti, præsertim execratorii, *g. d.* Si quis audivit vocem jurantis, id est juramento aliquid confirmantis, puta promittentis rem aliquam, aut contractum aliquem ineuntis, aut quid aliud asserentis et stabilientis juramento (Hebraei enim juramento suos contractus et promissa firmant), hujusque rei testis citatus sit in iudicio, ut dicat id quod de re vidit aut cognovit : si is iudicis requisitus ad testandum veritatem, eam non indicet, hic portabit iniquitatem suam. Ita S. Augustinus, *Quaest. 1*, Procopius, Isychius, Origenes, Radulphus & Abulensis. Aliter exponunt Rabbini aliqui, quasi hic loquitur Scriptura de eo qui audit aliquem dejerantem, execrantem, maledicentem et abutentem nomine Dei, et non indicat illud magistratui, ut is puniatur : illum enim reum fieri, et debere pro hoc suo silentio, quasi delicto, offerre oblationem hic praescriptam (1).

Nota hic caecitatem et perversitatem Judaeorum, qui nullam sibi juramenti et perjuri conscientiam faciunt, nisi jurent manu imposita super librum legis; quod si alio ritu jurent, audacter jurant falsum. Quare imprudenter cum magna Christianorum injuria faciunt magistratus, qui Judaeos in rebus forensibus ad jurandum contra Christianos admittunt. Quam perfidiam cum Norinbergenses, alique Republicae olim intellexissent, Judaeos ad nullum admiserunt juramentum, nisi admota manu ad librum legis suae Synagogae jurent. Adde quod ipsi, in die expiationis, a Rabbini suis ab omnibus votis et juramentis, si quae malignis fecerunt, absolvantur. Denique Judaeus licitum sibi putat, Christiano homini, quacumque ratione possit, damnum inferre. Unde et quidam eorum magnus Rabbi sic scribit : « Optimus qui inter gentes est, dignus est, ut caput illi conculcetur tanquam serpenti. »

PORTABIT INIQUITATEM SUAM. — Iniquitas hic ponitur metonymice, pro peccata iniquitatis, quasi dicat : Talis portabit a Deo, etiam si scelus perpetuo lateat homines; talis sustinebit poenam iniquitatis suae, quam tamen amoliri poterit poenitentia, et sacrificio quod praescribitur vers. 6. Illa enim sanctio quae habetur vers. 6, ad omnes casus praecedentes referenda est : Deo enim per hoc sacrificium satisfiebat; proximo tamen si la-

sus esset, nihilominus damnum omne sarcien- dum erat (2).

2. ANIMA QUAE TETIGERIT ALIQUID IMMUNDUM, etc., AUT QUODLIBET ALIUD REPTILE (omnia enim reptilia ex lege, *Levit. xi, 42*, erant immunda), et oblata fuerit IMMUNDITIE SUAE (ac consequenter neglexerit eam tollere per sacrificium a lege statutum), REA EST. — Hebraice, *immunda vel polluta est*, quia videlicet rem immundam tetigit, ideoque rea est, quia contra legem, *Levit. xi, 43*, quae vetat tangi immundum, fecit.

ET DELIQUIT, — quia immunditiam hanc per sacrificium, sive lustrationem lege praescriptam, non expiavit. Ita Abulensis.

Theodotion et Aquila vertunt, *anima quae se inquinavit verbo impuro*, id est re impura vel immunda, rea est. Verbum enim saepe pro re sumitur metonymice.

Tropologie Procopius : Qui alium quam Dei sectatur sermonem (hic enim solus purus est, ceteri sunt impuri), reus est et deliquit.

3. ET SI TETIGERIT QUIQUAM DE IMMUNDITIA HOMINIS, JUXTA OMNEM IMPURITATEM QUA POLLUI SOLET (id est, de omnibus illis in quibus homines ex lege Mosi pollui solent, sicut vers. 5, legaliter polluebatur is, qui tangebatur morticinum), SUBJACERIT DELICTO. — Hebraice *deliquit*, ideoque poenae, uti et culpa, rea est et subjecta, ac consequenter tenebitur ad sacrificium vers. 6 praescriptum, ut se expiet.

4. ANIMA QUAE JURAVERIT, etc., UT VEL MALE QUID FACERET. — Male facere Hebraice est *offigere*. Unde ipsi pro male facere hic intelligunt jejunare. Ita et S. Gregorius, Cajetanus, Vatablus et alii; jejunium enim est carnis afflictio. Verum quia male facere hic opponitur *benefacere*, hinc melius haec non ad ipsum jurantem, sed ad tertium referas, *g. d.* Homo qui juraverit aliquem affligere, intellige juste, ut cum parentes jurant se castigaturos filios; loquitur enim Deus hic de malo poenae, non culpa : nam malum culpa non est materia juramenti, quod tamen hic requiritur, ut patet ex Hebraeo, qui sic habet : *Ad omne quod loquitur homo in juramento, vel effuderit; בַּטָּא בָּטָא* anima significat (3).

(2) Alii, si non indicaverit, et culpam suam sustinuerit, ut tunc hujus versuculi, tunc trium sequentium, apodosis sit demum vers. 8.

Item vers. 3... et ignotum et fuerit, et reus fuerit, sensu usque ad vers. 5 pendente.

(3) Allioi, si quis juraverit, sese afflicturum aliqua poenitentia, v. g. jejunio, aut alteri benefacturum, etc. Clericus, quisquis jurandum tenere effuderit sive ad nocendum, sive ad benefaciendum; sensumque hoc modo exponit : « Facile fieri potuit, ut in vehementiore affectu quisquam juraret, se alteri malefactorum, aut, ut interposito juramento promittere temere, quod dare non posset; deinde jurjurandi oblitus, nihil eorum praestaret. Ad malum quidem quod attinet, revocari jurandum debuit, sed propter temere elatum multa delinquenti

ORBITAQUE (ita ut non impleverit juramentum) POSTEA INTELLERIT DELICTUM SEUM, — juramenti sui oblitus et neglectus. Hebraice est, cum cognoverit quod deliquerit in aliquo horum. Unde patet sacrificium, quod sequitur, ad omnes praecedentes casus referendum esse; idque docet S. Augustinum, *Quaest. 1*.

5. DAT POENITENTIAM PRO PECCATO, — ut scilicet illud agnoscat, de eo doleat et contetur; alioquin enim sacrificium quod offert parum ei proderit, sed ut ei prosit, ex contritione procedat necesse est. Unde idem intellige in omnibus aliis sacrificiis, etiam si non exprimat. Hebraei et Chaldaei habent : *Confiteatur peccatum in quo peccavit*. Unde Hebraei tradunt specialem hic requisitam fuisse peccati confessionem, istam videlicet, ut offerens manus suas habens inter victimam cornua diceret : « Obsecro, Domine, peccavi, inique egi, prevaricatus sum, sic et si feci, ecce ponit me, et pudet me operum meorum, nunquam revertar ad rem istam. » Traduntque nihil profuisse sacrificia, nec expiasse peccata, nisi *ירחי תשובה* *tesuba veiddai*, id est poenitentia et confessio haec accessissent, juxta id quod praecipitur *Numer. cap. v, 7* : « Confitebatur peccatum suum quod fecerunt. » Hebraei etiam hanc specialem peccatorum confessionem faciunt in die expiationis, et loco satisfactionis sibi plagas infligunt, ut eis ipsismet audivi. Vide ergo quam particularis fuerit Judaeorum confessio, cum haereticis apud Christianos generaliter esse voluit (1).

6 ET 7. OFFERAT DE GREGIS AGNAM SIVE CAPRAM, etc.; SIN AUTEM NON POTUERIT OFFERRE PECUS (pecudem, hebraice est, si manus ejus non potuerit tangere suffragium ovis, id est, si tam pauper sit ut non suppetat ovis), OFFERAT DUOS TURTURAS, VEL DUOS PULLOS COLUMBARUM DOMINO : UNUM PRO PECCATO, ALTERUM IN HOLOCAUSTUM.

Nota : Prius debet offerri turtur unus pro peccato, deinde alter in holocaustum, quia non est pretiosa laus Dei in ore peccatoris. Carnes turturis immolati pro peccato cedebant totae sacerdoti, nihil Deo, uti fiebat in aliis sacrificiis pro peccato, ut patet *Levit. vi, 26*. Ita Abulensis.

Tropologie S. Gregorius, Isychius et Radulphus per ovem, turturam, columbam varios poenitentiae modos accipiunt. « Si pecus, aiunt, offerretur, id est penitere in carnis afflictione nequeas, da turturam, id est contritionem et gemitum, quod non possis digna satisfactione peccatum

merito imponere, » etc. Sed veram vidisse Maurerum cristiano, qui locum sic interpretatur, *et quis jurandum protulerit, se vel hoc vel illud facturum. Nam male et bene omnia complectuntur, et significant quodlibet, aliquota. Cf. Gen. xxiv, 50; xxxi, 24.*

(1) Vers. 5 et 6 in hebraeo ita se habent : 5. Et erit quando delictum admisit per unum ex istis, tunc confitebitur quod peccavit in eo (per illud). 6. Et adducet victimam pro delicto ipsius \rightarrow Jove, propter peccatum quod peccavit, feminam de grege, aeven vel pullum caprarum pro peccato, et purificabit sicut sacerdos a peccato.

abluere; da duos pullos columbarum, id est consecra mentem tuam contemplationi, et ceteris conversationi, ac plenissime te Deo trade; rectorque caput ut collo hercat, quia qui vitam in deliciis egit, si morte vicina et etate fessa vanitatem studiorum suorum intelligit, si jam scit plangere quod vitam perdidit, caput a corpore secerat, mentis scilicet intentionem a procurandis carnis voluptatibus avertat; nec tamen caput ipsum penitus abrumpendum est, quia cura quae carnis desiderii negatur, sustentandis necessitatibus debetur, » inquit Radulphus.

Paulo aliter haec accommodat S. Gregorius, lib. XXXII *Moral.* cap. II : « Juramentum, ait, proferre, est nos voto divinae servitutis alligare; et cum bona opera promittimus, nos bene facere spondemus; cum vero abstinentiam cruciatumque carnis nostrae vomemus, male ad praesens nos nobis facere juramus; sed quia nullus quamlibet devotus est, qui inter ipsa pia vota non peccet, pro peccato agnam, id est activae vitae innocentiam, offerat, aut capram quae in rupibus pascebitur, id est ad pastum contemplationis se accingat. Si haec non possent, dat duos turtures, vel duos pullos columbarum, id est duplicem poenitentiae gemitum, qui scilicet et recta non fecit, et prava operatus est. »

11. QUOD SI NON QUIVERIT MANUS EJUS OFFERRE TURTURAS, etc., OFFERET PRO PECCATO SUO SIMILEM PARTEM EPHI DECIMAM. — Decima ephi est gomior, quae erat mensura quotidiani victus et manna, ut dixi *Exodi cap. xvi*, vers. ult. Haec omnia ad omnes praecedentes hoc capite casus pertinent, uti superius dixi.

Allegorice, Christus est decima ephi, seu trium modiorum, quia Christus habet in se SS. Trinitatis plenitudinem, sed ut decima, quia humanitas multo minor et inferior est deitate. Rursum ut decima, quia Christus perfectissime Decalogum adimplevit, inquit Isychius.

Tropologie, Radulphus per decimam ephi accipit integram peccatorum confessionem; denarius enim est numerus plenus et perfectus.

NON MITTET IN EAM OLEUM, — quod de more ex lege *Levit. ii, 1*, in *mincha*, id est sacrificio similibus, immitti solet. Vetatur ergo hic oleum in sacrificio pro peccato, cuius sanctionis, uti et aliorum ceremonialium causa praenotanda, voluntas et electio Dei. *Secunda* causa mystica fuit, ut scilicet significetur peccatore ex parte esse laetitiae et lucis; oleum enim laetitiae et lucis est symbolum. Ita Theodoretus, Procopius et Cyrillus, lib. XV *De Adoratione in spiritu*; nam, ut ait Cyrilianus, sermone *De Lapsis* : « Hoc sunt peccata lapsi, quod grande frugibus, quod turbitum sidus arboribus, quod armenis pestilens vastitas, quod navigis saeva tempestas. » Et S. Martialis, epist. ad *Burdagal.* : « Peccata, ait, sunt spine, quae per multas amaritudines, invidias et dolositates, non sinunt gaudium et oleum Scri-

Ritus confessionis partem legis Joannae

Christus est decima ephi, surt

Hostia pro peccato casto carni oleo, si est lucis et laetitiae.

tus Sancti in vobis dominari. » Aliter Isychius et Radulphus : « Peccator, ait, non debet se mulcere oleo, » id est non debet presumere de peccati venia et indulgentia, sed anxiam et timere ne forte eam non assequatur.

NEC THURIS ALIQUID IMPONET, QUIA PRO PECCATO EST. — Thus hic vetatur in victimis pro peccato, ut per hoc designetur peccatum non bene ut thus, sed pessime olere, et esse abominabile coram Deo. Ita Cyrillus, lib. XV De Adoratione, Procopius et Theodoretus. *Secundo*, deest hic thus, id est oratio, quia, ut inquit Radulphus, « peccator libera fronte veniam petere non debet, cum dignam non exhibeat satisfactionem; petat, quasi non petendo; speret, sed quasi desperando, dum et se indignum veniam conficitur, et tamen sola Dei misericordia fieri posse credit, ut salvetur. Unde Ecclesia orare Deum nos docet, ut dimittat que conscientia metuit, et adiciat que oratio non presumit. » Et Isychius : « Thus, ait, hic non apponitur, quia nescit peccator utrum boni odoris sit ejus oratio, quam frequenter prevaricatus est. » Unde Joel cap. II : « Convertimini, ait, ad Dominum, quia benignus est; quis scit si converteratur et ignoscat, et relinquit post se benedictionem? »

VERS. 13. 12. IN MONUMENTUM EIUS QUI OBTULERIT. — Ut scilicet Deus recordetur offerentis. Vide dicta cap. II, vers. 2.

VERS. 14. 13. ROGANS ET EXPIANS, — rogans ut remittatur ei, patet ex Hebræo (1).

RELIQUAM VERO PARTEM (ex simila oblata pro peccato) IPSE (sacerdos offerens) HABEBIT IN MUNERE. — Hebræe, sicut munus, quo scilicet eum vult remunerari Deus, pro labore et ministerio tabernaculi; *mincha* enim hebræe subinde quamvis oblationem et quodvis donum significat. Septuaginta vertunt, reliquum erit sacerdoti, sicut sacrificium simila, quod scilicet ex lege ei cedere debet, de quo cap. VI, vers. 16.

VERS. 15. 15. ANIMA SI PREVARICANS CEREMONIAS PER ERROREM. — Nam si scienter eas prevaricata esset, non expiatur per sacrificium arietis quod hic prescribitur, sed morte puniebatur, ut patet Numer. XV, 3. Unde vers. 18 hic dicitur : « Orabit pro eo, quia nesciens fecit. » Pari modo Gentilium hæc erat sententia : « Sacrum, sacrove commendatum qui clepsit rapserive, parricida esto, » ut refert Cicero, lib. II De Legibus.

IN HIS QUÆ DOMINO SUNT SANCTIFICATA, — v. g. si laicus comedit de carnibus Deo immolatis, ut dicitur cap. XXII, vers. 14.

OFFERET PRO DELICTO SUO ARIETEM, QUI ENI POTEST DUOBUS SICLIS. — Hebræe, juxta estimationem, vel pretium argenti siclorum, puta minimum duorum. Ita Vatablus. Adde verisimile esse in Hebræo non legendum esse in plurali שקלים *sickalim*, id

(1) Post *expians* addunt hebræe, peccatum quod velle quisquam re commisit.

est siclorum, sed in duall *sickalim*, id est duorum siclorum (2). Siclus continebat quatuor regales Hispanicos: duo ergo sicli argentei faciebant octo regales Hispanicos, id est duo florenos Brabanticos. Radulphus asserit Septuaginta vertisse arietem pretii 50 siclorum, idque ad mysterium, inquit, ut scilicet significaretur confessionem fidei quam siclus significat, quæ aries, id est Christus, acquiritur, per quinquagesimum, id est Spiritum Sanctam in Pentecoste effusum, hominibus dari. Verum Græca, Regia et Romana carent jam omni numero, et certum est 50 irrepisisset: nil enim tale habent Hebræa, Chaldaea et Latina; et constat 50 siclis non arietem, sed bovem tunc emi solitum. Aries enim duobus siclis emi poterat, uti dicitur hoc versu.

JUXTA PONDUS SANCTUARI, — id est justi ponderis, ut siclo qui in sanctuario asservatur, tanquam justissimi ponderis, æquiponderet, ut dixi Exod. XXX, 24, et patet Levit. cap. ult. vers. 23, ubi dicitur : « Omnis estimatio siclo sanctuarii ponderabitur. »

16. IPSIUSQUE QUOD INTULIT DAMNI RESTITUIT, ET VERS. 16.

QUINTAM PARTEM PONET SUPRA. — Ut scilicet hæc quinta pars superaddita, sit in compensationem injuriæ, quam præter damnum irrogavit Domino ejusque sacris. Hinc patet, si quis per errorem usurpasset res sanctificatas et oblatas Deo, puta carnem vel adipem, qui soli Deo in victima cedebat, hic debebat primo, offerre arietem in sacrificium; secundo, restituere rem usurpatam, et insuper quintam, ut v. g. si quingue usurpasset, restitueret sex : Deus enim hic private personæ vicem subit; hæc enim sanctificata Deo specialiter, quasi private personæ erant propria, erantque quasi peculium Dei. Unde restituit eorundem eidem erat debita. Hæc ergo prescribitur hic, addita insuper mulctæ loco quinta parte.

Nota: Hæc restitutio facienda erat in pecunia, quæ cedebat sacerdotibus (hi enim Dei vices in terra gerunt), idque insinuat hic; nam alioqui si qui holocausti partem per errorem comedissent, debuissent integrum animal restituere, quod Deo offerretur in holocaustum; nec enim pars animalis offerri poterat in holocaustum, sed totum animal: ergo ne totum animal restituere cogerebant, partem usurpatam persolvebant sacerdoti. Ita Abulensis. Græce pro *quintam partem*, est *τεταρτην*, « quod nos, ait Origenes, possumus dicere super quintas, nisi diceretur istud specialis ejusdem numeri apud illos esse vocabulum, quo indicaretur pro quingue alios quingue dandos, et unum super; ut, verbi gratia, intelligatur, qui furatus sit, vel usurparit in necessitate quin-

(2) Rectius : *Argentum siclorum non differt a stellæ argenteæ*; est hypallage. Si enim hic pretium arietis duo siclos statuitur, non opus erat estimatione sacerdotis. Cf. II Sam. XXV, 24; I Chron. XXI, 25, et vers. Ethipio Evangelii S. Joan. XII, 5, ubi legitur unguentum tiræ pro *λίτρα μύρου*.

que nummos de sanelis, ipsos quingue restituere, et insuper alios quingue, uno etiam superaddito. » Verum melius *τεταρτην* exponas juxta Hebræam, Chaldaeam et Latinam, quæ habent *quintam partem*; loquitur enim Moses de pena non furti, de quo Exod. cap. XXII, vers. 4, sed abusus sanctificatorum.

VERS. 17. 17. ANIMA SI PECCAVIT PER IGNORANTIAM, FACERITQUE UNUM EX HIS QUÆ DOMINI LEGE PROHIBENTUR, — omittendo in sacris ceremoniam aliquam nulli damnosam; de hoc enim casu hic agi, patet ex eo quod subditur : « Deliquit in Dominum, » et ex eo quod peccans juxta mensuram peccati jubetur arietem majoris vel minoris pretii offerre. Ita Cajetanus. Hæc ergo lex distinguitur a præcedenti, vers. 15, quod illa agat de sanctificatione sive oblatione Deo, hæc agat de ipsis sacris et ceremoniis. Distinguitur etiam ab illa cap. IV, vers. 27, quia illa generalis est, agitur de quibuslibet peccatis contra præcepta Dei moralia commissis, hæc vero specialis est (1).

(1) Insuper, quam Moses cap. IV sacrificia inasperit his, qui ignorantiam juris peccassent; quæ sequuntur a vers. 9 hujus cap., ad ignorantiam facti videntur pertinere.

18. JUXTA MENSURAM ESTIMATIONEMQUE PECCATI, — q. d. Pro majori peccato meliorem et pretiosorem offerat arietem, pro minori vero minorem et vilioris pretii. Aliter Abulensis, q. d. Tantius erit valor istius arietis qui offertur, quanta fuit estimatio vel mensura posita in arietem pro peccato, id est duorum siclorum. Sed non advertit Abulensis ubi pretium duorum siclorum constituitur, non addi, « juxta mensuram estimationemque peccati, » quia jam per legem certum pretium definitur; hic vero, ubi dicitur : « Juxta mensuram estimationemque peccati, » non constituitur definitio pretii duorum siclorum, sed illud arbitrio et estimatione sacerdotis relinquitur, ut ipse pro majori peccato majoris pretii arietem, pro minori minoris pretii injungat. Ita Ribera. Unde hebræice est, *juxta estimationem tuam*, scilicet, o Moses, et hec enim sacra spectant ad Moysen, quatenus ipse erat princeps sacerdotum et sacerdos. Unde in his Aaron et sacerdotes ei successerunt.

ORABIT PRO EO, QUIA NESCENS FACERIT, — q. d. Orabit pro eo, dicens : Pater, Domine, huic qui deliquit in adhibendis ceremoniis a te prescriptis, quia nesciens id fecit.

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Describitur hostia pro peccato injuriæ in proximum. Deinde quid ex singulis hostiis cremandum sit, quid comedendum; unde vers. 9, describitur in hac re lex et ritus holocausti, et ignis perpetui; vers. 14, ritus *mincha*; vers. 20, ritus hostiæ in consecratione sacerdotum; vers. 23, ritus hostiæ pro peccato.

1. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens : 2. Anima quæ peccaverit, et contempto Domino, negaverit proximo suo depositum quod fidei ejus creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, 3. sive rem perditam invenerit, et inficians insuper pejeraverit, et quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, 4. convicta delicti, reddet 5. omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra, et quintam insuper partem domino cui damnum intulerat. 6. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, et dabit eum sacerdoti, juxta estimationem mensuramque delicti : 7. qui rogabit pro eo coram Domino, et dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccavit. 8. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens : 9. Præcipe Aaron et filiis ejus : Hæc est lex holocausti : Cremabitur in altari tota nocte usque mane; ignis ex eodem altari erit; 10. vestietur tunica sacerdos et feminalibus lineis; tolletque cineres, quos vorans ignis exussit, et ponens juxta altare, 11. spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis, offeret eos extra castra, et in loco mundissimo usque ad favillam consumi faciet. 12. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subjiciens ligna mane per singulos dies, et imposito holocausto, desuper adolebit adipem pacificorum. 13. Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. 14. Hæc est lex sacrificii et libamentorum, quæ offerent filii Aaron coram Domino, et coram altari. 15. Tollet sacerdos pugillum similæ, quæ conspersa est oleo, et totum thus, quod super similam positum est; adolebitque illud in

altari, in monumentum odoris suavissimi Domino; 16. reliquam autem partem similæ comedit Aaron cum filiis suis, absque fermento, et comedit in loco sancto atrii tabernaculi; 17. ideo autem non fermentabitur, quia pars ejus in Domini offertur incensum. Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atque delicto. 18. Mares tantum stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificiis Domini; omnis, qui tetigerit illa, sanctificabitur. 19. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 20. Hæc est oblatio Aaron, et filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die unctionis suæ. Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium ejus mane, et medium ejus vespere: 21. quæ in sartagine oleo conspersa frigitur. Offeret autem eam zaldam in odorem suavissimum Domino 22. sacerdos, qui jure patri successerit; et tota cremabitur in altari. 23. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedit ex eo. 24. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens: 25. Loquere Aaron et filiis ejus: Ista est lex hostiæ pro peccato: In loco ubi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est. 26. Sacerdos qui offert, comedit eam in loco sancto, in atrio tabernaculi. 27. Quidquid tetigerit carnes ejus, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lavabitur in loco sancto. 28. Vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur; quod si vas æneum fuerit, defricabitur, et lavabitur aqua. 29. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus ejus, quia Sanctum sanctorum est. 30. Hostia enim quæ caditur pro peccato, cujus sanguis infertur in tabernaculum testimonii ad expiandum in Sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni.

1. ANIMA QUE PECCAVIT, ET, CONTEMPTO DOMINO, NEGAVERIT PROXIMO SUO DEPOSITUM. — Et significat id est, ut et vers. 14, et cap. v, vers. 1, et *Math.* cap. xii, 41, ubi dicitur: « Colligent de regno ejus omnia scandala, et (id est) eos qui faciunt iniquitatem. » Et *Colos.* ii, 8: « Videte ne quis vos seducat per philosophiam, et inanem fallaciam, » q. d. Non damno veram philosophiam, quæ nil falsum docet, sed eam quæ sit captiosa et inanis fallacia; damno erroneam, damno errores philosophorum adversantium veritati.

Nota de contempto Domino, q. d. Qui falso negat depositum occultum et secretum, hic peccat in Dominum, qui solus vidit, et deponi, eo quod res ageretur sine testibus. Contemnit enim Domini presentiam, omniscentiam, iudicium et vindictam. Non ergo agitur hic de eo, qui formaliter contemnit Dominum, dicendo per superbiam: Nolo obedire Deo; talis enim occidendus erat, juxta legem *Num.* xv, 30. Vide Abulensem ibidem, *Quest.* XLIII.

AUT CALUMNIAM FERENT, — puta per calumniam et fraudem aliquem leseri, ita Septuaginta, damnum videlicet dando, et bona alterius fraude occupando. Unde Aquila, Symmachus et Theodotus, teste *Isycho*, vertunt, *si calumniatus est aliquid* (1).

(1) Hebr. est, *si quis peccaverit et delictum commiserit in Joannem, negando proximo suo rem aliquam concretam aut depositum (ut, positionem manuum, quod Rosenmullero est stipulatio vel sponsa), aut per rapinam, aut omnino injuste leseri aedem suam.* Hic locus spectat ad eos casus in quibus læsus nihil potuit contra sedentem probare.

3. ET QUODLIBET ALIUD. — Hebr. additur *ex illis, vers. 8.* scilicet quibus solet fieri fraus, aut damnum aliud irrogari proximo, uti fit in omnibus casibus hic enumeratis (2).

Calvinus vult hoc sacrificium, de quo hic loquitur Scriptura, per synecdochen etiam ad alia peccata sponte et scienter admissa extendi: adeoque nullam peccati ejusmodi expiationem fuisse apud Judæos, nisi per sacrificium, idque ad hoc, ut ea ratione opera satisfactionis elidat et emeret. « Unde, ait ipse, refellitur diabolicum figmentum de satisfactionibus, quibus se a Dei iudicio redimi imaginantur Papiste. In hunc finem fabricantur opera supererogationis, quæ meritoria sint ad poenam redimendam; inde et Purgatorium emersit. »

Verum id falsum esse aperte convincitur (ut alia taceam) ex hac clausula, quæ pro similibus injuriis et damnis proximo illatis tantum, hoc sacrificium præcipi aperte docet. Unde pro idololatria voluntaria, divinatione, schismate, cæde parentum, etc., nulla particulatim erant indicta sacrificia; similiter pro peccatis internis nullæ hic statuuntur victimæ, sed tantum pro externis; certum tamen est omnia hæc actu conditionis potuisse expiari, ad quem omnes prophete peccatores adhortantur, eis veniam promittentes. Porro hæc nihil faciunt ad satisfactionem, quæ pro poena tantum temporali redimenda valet; imo hinc ar-

(2) Hebr. est, *aut falso juraverit de uno ex omnibus, quæ faciet homo peccando in illis, id est, vel falso de illa re, circa quam homines peccare solent, juraverit.*

gumentum pro satisfactione retorqueo: Sacramenta illa vetera non valebant ad expiationem culpe per se, sed tantum poenæ temporalis, ut ostendi cap. i, vers. 4; ergo valebant per modum satisfactionis. Satisfactionem enim Catholici doctores vocant, redemptionem poenæ temporalis, quæ manet remissa culpa. Vide Bellarminum et Suarez in illa materia.

4. CONVICTA DELICTI. — Hebr. est, *cum deliquerit*: sic et Septuaginta; sed *delinquere* accipiunt ipsi abusive, pro eo quod est *delictum suum agnoscere*. Ita Vatablus. Ita et Chaldeus exponit cap. v, vers. ultimo. Pari abusive *delinquere* significat delictum expiare, et *delictum* ipsum passim hic vocatur ipsa hostia delicti expiatrix; sic *mundare* significat mundum declarare, cap. xii, vers. 14, 25, 27. Pari modo intellige quod vertit Noster, *convicta delicti*, scilicet non a testibus, sed a seipsa et sua conscientia, qua pungente sacerdoti delictum istud confitetur. Id clarus exprimitur *Num.* v, 7, ubi idem hic casus repetitur; nam de occulto peccato hic agi, patet ex eo, quod de publico peccato jam egerit, legesque sanxerit Moses toto cap. xiii *Exodi*, ac nominatim vers. 8, ubi fraudator, convictus de fraude, jubetur solvere non simplum, uti hic dicitur, sed duplum. Idem patet ex *Joseph*, qui, cum esset sacerdos, optime hæc scire potuit. Ipsius hæc sunt verba lib. iii *Antiquit.* x: « Qui sciens peccavit, nemine conscio, arietem offert, lege illi jubente; » ergo is qui sciens peccat, licet occulte, jubetur hic adire sacerdotem, et peccatum illi detegere, ut pro ejus arbitrio aries deligatur, et ipse pro peccatore orat. Sic et Philo: « Si quis, ait, mentitus fuerit de societate, aut deposito, aut rapina, aut inventione rei perditæ; deinde ad vitandam suspitionem jurare non recusavit; et tandem arguente se intus conscientia, perjurium suum abnegationemque ipsa damnans, confessus fuerit, ac veniam petierit, merebitur delicti oblivionem. »

Unde videas hic rursum confessionis sacerdotis legis novæ typum et figuram, uti et satisfactionis, in eo quod subditur: « Juxta mensuram aestimationemque delicti, » ut scilicet si delictum esset grave, daret offerens arietem meliorem; sin esset leve, daret viliozem et minoris pretii, pro sacerdotis, cui confitebatur delictum, iudicio et arbitrio, ut ait *Josephus*; nam verba illa non patiuntur alium sensum, nisi torquæm pretii. Vide dicta cap. v, vers. 18. Erat ergo sacerdos hic quasi iudex, peccator erat reus et sui accusator, aderat ejus satisfactio, aderat et oratio sacerdotis, quæ erat vice absolutiois.

« Qui abscondit scelera sua, non dirigetur; qui autem confessus fuerit, et reliquerit ea, misericordiam consequetur, » ait *Sapiens*, *Prov.* xxviii. S. Augustinus in illud *Psalm.* xxxi, 5, *Delictum meum cognovit tibi feci*: « Non operui, ait, sed aperui, ut operires; non celavi, ut tegeres. Nam quando homo detegit, Deus tunc: cum homo ce-

lat, Deus nudat; cum homo agnoscat, Deus ignoscit. » Gehennam, ait Tertullianus, lib. *De Penitent.*, exomologesis extinguit. » Et infra: « Peccator restituendo sibi institutum a Domino exomologesis sciens, præterbit illam, quæ Babylonium regem in regna restituit? Cum te ad fratrum genua protendis, Christum contractas, Christum exoras. » Audi quid de S. Ambrosio confessiones suorum privatim audiente scribat Paulinus in ejus Vita: « Quotiescumque illi aliquis ob peccandam penitentiam, lapsus suos confessus esset, ita flebat, ut et illum flere compelleret; videbatur etiam sibi cum jacente jacere. Causas autem criminum, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quem interesse debet, loquebatur. » S. Pacianus in *Parvostis ad penitent.*: « Vos, fratres, ait, appello, post impudentiam timidus, post peccata verecundus, qui peccare non erubescitis, et erubescitis confiteri. Rogo vos per illum Dominum, quem occulta non fallunt, destitit vulneratam legere conscientiam; prædenter agri medicos non veniunt, ne in occultis quidem partibus, etiam secutores, etiam perustos. »

S. Chrysostomus, hom. 33 in *Joann.*: « Vos, ait, hortor, dilectissimi, ut, etsi nemo opera nostra videat, singuli suam conscientiam ingrediuntur, et iudicem sibi rationem constituent, errata sua in medium adducant, nisi velint in die illa horrenda universo orbi ea manifeste patere. » Joannes Climachus, *gradus* 4: « Ante omnia, ait, culpas nostras præclaro iudici nostro soli confiteamur, omnibus si ille jusserit, confiteri sinus parati. » Aditque sine confessione quæ fit homini, nullum posse consequi remissionem.

Vis fructum confessionis et exempla? Astion Martyr, ut habet ejus Vita, per confessionem curatus fuit a turpi cogitatione, et diabolus ab eo in specie pueri nigri cum ignea facula recessit, dicens: « Confessio tua, o Astion, magnas meas vires contrivit, et inermem me reddidit. »

S. Macarius Theopemptum verecundantem confiteri sua peccata, ei confitendo, ad confessionem impulit, atque a blasphemie tentatione et diabolo liberavit. Idem fecit S. Ignatius. Nam Parisius confitendo peccata juventutis suæ cuidam sacerdoti impuro, magna contritione, multisque lacrymis, eum pariter ad lacrymas et confessionem impulit.

Serapion apud Cassianum, *Collat.* ii, xi, solitus furari parimatium ad explendam gulam, publice hoc ipsum confessus, omnium tentatione gulæ et furti in perpetuum liberatus est. Demon enim specie lampadis de sinu ejus egredi visus, imo factore totam cellam replevit. « Nihil ergo, inquit Cassianus, nisi noxium est monachis, et lætificat demones, quam si patres spirituales celent suas cogitationes. »

Alius tentatus fornicatione per 14 annos, cum assidua abstinentia eam superare non posset, publice tandem confitendo eam, superavit. « Confessio, ait S. Isidorus, lib. i, cap. xii, sanat, con-

Typus
confessio
delicti et
absolutio
tionis

Refellitur

Pro idololatria, divinatione, schismate, cæde parentum, etc.

Moralis de confessionis necessitate et fructu.

fessio iustificat, confessio peccatis veniam donat. Nulla tam gravis est culpa, qua per confessionem non habet veniam. » Quin et Hugo, lib. *De Claustris animae*, audet dicere: « Si veniret daemon ad capitulum confessionis (si videlicet serio ponere, conteri et confiteri posset), impetraret indulgentiam remissionis. Satan expulsus est a capitulo caeli, Adam a capitulo paradisi, Judas a capitulo Christi. In primo fuit culpa superbiae, in secundo inobedientiae, in tertio avaritiae, » quam nemo eorum agnoscere et confiteri voluit.

Exempla
Ge. et
Illum.

Audi et Gentiles. Seneca, lib. *De Mariis*: « Ubi ait, est confessio, tibi est remissio. » Pythagoras dicebat peccata non esse verbis tegenda, sed detegenda, ut reprehensionibus curentur. Aristoteles dicebat non multum ab impeccabili distare eum, qui peccatum, ut decet, confiteretur. Testis est Maximus, *serm. De Confessione*.

Attila rogatus a S. Lupo Trecentiensi episcopo, quis esset, qui tot regibus devictis cuncta sibi subderet, confessus est, dixitque: « Ego sum Attila Hunnorum rex, Dei flagellum. »

Creusa apud Euripidem in *Jone*, ut flagellantis conscientiae stimulos confessione leniret, detexit oculum suum stuprum.

Ver. 4
et 5.

4 et 5. REDDIT OMNIA QUE PER FRAUDEM VOLUIT OBTINERE. — « Obtinere, id est retinere; si enim tantum voluit et concepit rem alienam, nec obtinuit, non tenetur ad restitutionem: pro actu enim interno nulla est restitutio facienda, aut unquam fuit; sed tantum pro re aliena sublata, vel damno alteri reipsa allato, patet ex Hebr. Imperator hic alieni restituit, ne quis putet se posse solo sacrificio placare Deum, eoque facto alienum retinere, seque ex praeda loquere; qui fuit error Graecorum aliquorum, teste Guidone Carmelita.

Et quintam insuper partem. — Hanc addere jubetur peccatum, tum pro injuria, tum pro damno, quod ex absentia rei suae interim passus est dominus (1).

6. PRO PECCATO, AUTEM SUO OFFERET ARIETEM. — Nota: Moses in peccatis per ignorantiam administratis, plebeio jussit offerre capram; hic vero eidem in peccatis scienter administratis, jubet offerre arietem, qui melior et pretiosior est capra: sicut peccatum ex scientia admissum majus est peccatum ignorantia facto. Non meminit autem Moses hic pontificis, aut principis, aut populi totius, qui praesupponit hos ex scientia non peccaturos. Sic Solon, rogatus cur non constituisset poenam pernicitio, respondit se id neminem facturum putasse; ne non tam prohibere quam admonere videretur. Si tamen pontificem, principem, aut totum populum ex scientia peccare contigisset, voluit Deus eos infirmorum quoque hominum penis affici, et eadem atque illos offerre sacrificia, ut parvas essent poena iis, quibus virtute non erant

(1) Hebr. est, et cuius est, proprio ejus domino, dicitur auctori sui, id est, eo die quo confitebitur se peccasse.

superiores. Ita Ribera, lib. *IV De Templo*, cap. vi.

9. HEC EST LEX HOLOCAUSTI. — Juges scilicet; jussit enim Deus quotidie sibi duos agnos jugiter offerri in holocaustum, unum mane, alterum vespere, ut patet *Num. XXVIII*, 3. Unde unum dictum est matutinum, quia mane primo loco ante omnia sacrificia alia offerebatur; aliud vespertinum, quia vespere et ultimo loco offerebatur: illud pro diurnis, hoc pro nocturnis Dei beneficiis, ait Philo. Vide dicta *Exod. XXX*, 38.

Nota: Sicut cap. i, ii, iii, iv, descripsit Moses ritum immolandi, primo, holocaustum; secundo, mincha; tertio, hostiam pacificam; quarto, hostiam pro peccato: ita hoc cap. describit quid de victimis qualibet sit faciendum, scilicet quid cremandum sit, quid comedendum; hoc ergo vespere id describit in holocausto; vers. 14 vero id describit in mincha; vers. 23, in hostia pro peccato; cap. seq. vers. 11, in hostia pacifica.

Tropologicè Isychius: Sacerdos, inquit, et qui sacrificia perfecte sapere vult, iuge et continuum debet esse perfectionis holocaustum, ut a perfecta sapientia incipiens in aetate et juvenitatis, in eadem vespere senectutis et vite suae finiatur.

CREMABITUR IN ALTARI TOTA NOCTE USQUE MANE. —

« Cremabitur, » scilicet vespertinum iuge holocaustum, ideoque necesse erat holocausti hujus partes successive imponi altari, ut sacrificium duraret a vespere usque mane. Hebraice enim est, hoc holocaustum erit ad adustionem, vel in adustione super altare tota nocte. Quare necesse erat sacerdotem in tabernaculo vigilare tota nocte, qui haec holocausti partes vicissim poneret, et diserneret in altari, ut sic sensim tota nocte cremarentur; idque ad hoc, ut hac ratione jugiter haece sacrificia, tam die quam nocte tota celebrarentur et honorarentur Deo, in quo vocatum est iuge sacrificium. Ceteris ergo dormientibus, invigilare sacris debebat sacerdos, ut jam Religiosi in canendis Matutinis Deique laudibus pervigilant. Secus erat in matutino holocausto; hoc enim sequebatur legem communem, ideoque sicut alia holocausta, totum simul cremabatur; post illud enim alia holocausta et sacrificia erant offerenda et cremanda. Ita Abulensis et alii. Quin et nonnulli, quod hic dicitur de jugi sacrificio vespertino, a pari vel simili intelligunt de matutino, ut similiter tota die lento igne cremaretur usque ad tempus sacrificii vespertini, nisi scilicet alia holocausta jugi matutino succederent; tunc enim illa lento igne cremata, totum diem usque ad tempus sacrificii vespertini occupabant. Idque congruum videtur, nimirum ut tota die et nocte altare fumarat, et sacrificium evaporaret, quo scilicet perenni ejus crematione et suffitu coleretur summa Dei majestas, semper a nobis adoranda, perpetuisque victimis honoranda. Quod si verum est, duplici titulo hoc sacrificium erat iuge. Primo, quia jugiter, id est per totam diem et noctem in altari ardebat, vel in se, vel in vig-

Altare
sempre
cremabitur
victimum

Tropologicè,
ignis est
charitatis.

timis sibi succedentibus iuxta modum jam explicatum. Ita Lyranus, Dionysius, Cajetanus et noster Lorinus, ac insinuat Septuaginta, qui iuge sacrificium, *Exod. XXIX*, 38, vocant *sigmentum* id est oblationem assiduatam sive continuationem, quae assidue et continue Deo adoleretur. Rursum licet per holocaustum proprie hic intelligatur iuge, uti docet Hesychius, Abulensis et Hugo Victorinus, tamen Radolphus, lib. *IV*, cap. i, quodlibet accipit, vultque sanciri hic, ut cujuslibet holocausti qualibet hora, etiam matutina oblati incensique caro, tota sequenti nocte super altare relinquatur, ut sensim evaporans in fumum et cinerem abeat. Nimirum hoc ritu movebat Deus fideles, ut mysticis charitatis, orationis, aliarumque virtutum victimis, jugiter illi succedentibus Deum colerent, nec ullum tempus, imo nec ullum momentum hac victima Deique cultu vacuum esse debero. Unde S. Bernardus: « Omne tempus, inquit, quod de Deo non cogitatur, a Deo non laudando, invocando, vel perdidisse existima; » ac S. Dominicus, et ex eo S. Thomas Aquinas: « Religiosus, inquit, semper cum Deo ut de Deo loquitur. »

Tropologicè: « Vir perfectus tota nocte hujus saeculi et praesentis vite, ignis sui, id est charitatis et fervoris sui flammam illustrem servare debet; ut, vero mane (aeternae gloriae) illucente, sub Dei presentia in aeternum fulgeat, » inquit Radolphus.

10. IGENIS (quo scilicet comburetur iuge holocaustum jam dictum) IS (ita legendum, non ex, uti legitur Biblia Plantin.) EODEM ALTARI ERIT. — *q. d.* Ignis hic erit ipsis altaris, non alienus, non aliunde illatus. Unde hebraice est, *ignis altaris ardebit*, vel *accendebat in eo*, scilicet altari, *q. d.* Aliunde non inferetur ignis in altare, sed in ipso jugiter erit ardens. Hoc Gentiles imitari sunt impulsus demonis, qui est similia Dei et divini cultus; nam in sacrificiis religioso igne ex certa materia utebantur. Unde in iis ignem ex olea, lauro, vel crassioris corticis quercu, aut cujus candens cavus fungosusque foret, accendere vel adolere nefas erat; hae enim ligna habebant ut ominosa et detestata. Porro hunc ignem victimarum subdita facie accendebant, et eum partim ex fumo quoque globos volveret, quantumve se attolleret, partim erant, si Capnomantes dicebantur, observabant, indeque divinant, teste Giraldo, *synag. 17*. Hinc rursus apud Persas et Romanos sacer ignis jugiter ardebat, cuius cura demandata fuit virginibus Vestalibus: de hoc igne plura cap. *IX*, vers. 23 et 24.

Tropologicè, altare est cor, fidelis Christianus est sacerdos, ignis lucens et ardens, inquit Origenes, *homil. 4*, est lucerna fidei et charitatis, de qua dicitur *Luc. XII*, 35: « Lucernae ardentes (sint) in manibus vestris. » Hic ignis, inquit S. Gregorius, lib. *XXV Moral. VII*, lignis, id est exemplis

Patrum, et preceptis Domini, quotidie fovendus et excitandus est, idque mane, id est matutina oratione et meditatione (quod quam utile sit, utinam intelligant et reipsa in praxi experiantur omnes, praesertim Ecclesiastici), estque in cordibus electorum inextinguibilis: nam etiam post hanc vitam fervor charitatis eorum mentibus aerecet; quisque hinc semet quotidie holocaustum imponit, quia omne vitium quod in se male vivit, exurit; imponit et adipem pacificorum, quia interna novae charitatis impingunt, pacem inter nos et Deum faciunt, odorem de nobis suavissimum reddit. Ita et Rupertus.

11. SPOLIABITUR PRIORIBUS VESTIMENTIS. — Quin *Ver. 11*. licet oblatio cinerum ex altari, esset facta sacra in loco sacro, tamen elatio eorumdem extra castra non erat sacra. Unde eos effertens sacerdos, vestes sacras quas sacrificans induerat, exuebat, easque relinquabat in loco sancto sive tabernaculo, et induebat vestes suas vulgares.

Et in loco mundissimo usque ad pavillam conspici facit, — non cineres, sed cineribus mixtas partes lignorum, necdum omnino in cinerem resolutas, et si quae partes adipis carniem vel ossium, imo nec omnino consumpta remanserint, quae omnia sub cineribus comprehendit hic Moses: haec enim extra castra iterum comburenda non erant, ut nil nisi cineres superesset: in cineres enim meros redigendum erat holocaustum.

Haec minima etiam a sacris hominibus fieri vult lex, ut ostendat nil eorum quae ad Dei cultum pertinent, exiguum estimari debere, inquit S. Cyrillus, lib. *XII De Adoratione*.

12. ET IMPOSITO HOLOCAUSTO DESUPER ADOLEBIT

ADIPES PACIFICORUM, — puta adipem cum renibus, quae ex hostia pacifica jussit Deus sibi offerri et cremari, cap. *III*, vers. 3. Sensus ergo est: mane compone strem lignorum in altari, et impone illi omnes carnes holocausti, et si quae praeterea sint hostiae pacificae offerendae, accipe ex iis adipem earum, eoque pone super iuge holocaustum, ut simul eum eo cremetur. Nolo enim seorsim solum adipem cremari.

14. HEC EST LEX SACRIFICII ET LIBAMENTORUM. — « Sacrificii, » scilicet farrei, non carnium; Hebr. enim est *mincha*, de quo cap. *II* (1). Unde Noster se explicans subdit: « et libamentorum; » et hic significat *id est*. Libamenta enim hic vocantur, non a libando, sed a libis et panibus qui ex libamentis, id est ex simila et farre conficiuntur vel confici possunt. Unde quae hic libamenta, vers. seq. similiter vocat.

16. RELIQUAM AUTEM PARTEM SIMILIS COMEDET AARON CUM FILIIS SUIS. — Intellige, nisi polluti essent et contaminati; hi enim arcebantur sacris tam epulis quam locis, ut patet cap. *XXII*, vers. 6.

(1) Fertum de quo nunc agitur, illud est, quod sacrificio quotidiano solebat addi: diversum igitur est ab eo, quod ab homine privato offerrebat, et cap. *II* describitur.

Nota: ex *mincha*, id est sacrificio farreo, poterant comedere soli masculi, scilicet soli sacerdotibus eorumque filii, ut patebit vers. 18. Ex hostia vero pacifica pars illa quae cedebat sacerdoti, poterat comedi ab omnibus qui de familia erant sacerdotis, etiam feminis et servis emptiis, non tamen mercenariis, ut patet cap. xxii, vers. 11. Unde filia sacerdotis, quae nupserat viro alterius tribus, non poterat ea vesci, nisi mortuo marito redisset ad domum et familiam patris, ut patet cap. xiii, vers. 13.

Denique haec sacra epulae comedi debebant, « in loco sancto, » puta in atrio tabernaculi, uti habent hic Hebraea, Graeca, Chaldea et Latina Romana; male enim legitur in Plantin.: in loco sanctuarii tabernaculi (1).

47. IDEO AUTEM NON FERMENTABITUR, QUIA PARS EJUS IN DOMINI OFFERTUR INCENSUM (q. d. Pars similis Deo oblata fermentari non potuit, juxta legem Levit. ii, 11; ergo nec decet reliquam ejus partem, quae sacerdotibus comedenda cedit, fermentari, quia haec etiam pars est sacrificii Domino oblata, et censetur illi oblata per sui partem seu pugillum, qui Domino incensum est: ideoque) SANCTUM SANGUINUM ERIT (id est, sanctissimum erit ac separatum a profanis, cedetque solis sacerdotibus), **SICUT PRO PECCATO ATQUE DELICTO, — q. d. Sanctissimum erit, sicut sanctissimum est sacrificium pro peccato et pro delicto: hoc enim peccata expiat, et sanctificat offerentes. Gravis hic est difficultas, quomodo distingatur delictum a peccato, quam resolvam cap. vii, vers. 1.**

48. MARES TANTUM STIRPIS AARON COMEDENT ILLUD. — Putat Abulensis Mosen hic loqui de *mincha*, sive sacrificio pro peccato; illud enim a solis masculis debuisse comedi. Verum hoc acutius est; Moses enim loquitur in genere de *mincha*, sicut locutus est de holocausto, vers. 9: nam de hostia pro peccato agit vers. 25. Rursum *mincha* pro peccato non poterat imponi thus, quod tamen hic *mincha* imponi jribetur; ergo non agitur hic de *mincha* pro peccato. quolibet ergo *mincha*, id est simila Deo oblata, habentur admodum sancta, perinde ac sacrificium pro peccato et delicto, ideoque non poterat comedi nisi a sacerdotibus eorumque filiis masculis. Ita Cajetanus. Unde *mincha*, utpote pure simile sacrificium, purius et sanctius erat hostia pacifica: haec enim comedi poterat etiam a feminis et a servis familiae sacerdotis, uti dixi vers. 16.

LEGITIMUM SEPTEMIENUM ERIT, — quasi dicat: Haec lex et sanctio erit septierna, id est tamdiu durabit quamdiu durabit lex vestra; durabit semper, sive toto tempore legis veteris, donec ei lex nova succedat.

OMNIS QUI TETIGERIT ILLA, SANCTIFICABITUR, —

(1) Absque fermento. Sic et apud Romanos Flamini Diali e farina fermento imbutam attingere fas non erat, auctore Gellio, Noct. Att. lib. X, cap. xv.

id est sanctificari debet et mundari, ne immundus sacra contingat et foedat. Futurum ergo hoc accipiendum est imperalve, non indicative; alioqui enim falsam redderet sententiam, ut patet Aggæ ii, 14. Ita Abulensis.

20. HÆC EST OBOLATO AARON ET FILIORUM EJUS, — id est pontificis et minorum sacerdotum; sic saepe inferius Aaron appellative sumitur pro pontifice quolibet. Nam de Aaronis persona hæc accipi non possunt, utpote qui jam erat consecratus pontifex, antequam Leviticus a Deo diceretur, ut patebit cap. viii, vers. 4. Ita aliqui.

Verum nihil prohibet Aaronem hic simpliciter capi pro ipso Aarone ejusque successoribus; nam valde probabile est in ejus consecratione, non tantum victimas carniū præscriptas Exod. xxix, sed etiam *mincha* hic præscriptum, fuisse Deo oblatum; in omni enim victimam adhibebatur *mincha*, ut dixi cap. ii.

Deinde consecratio Aaronis fuit perfectissima, et exemplar consecrationis aliorum pontificum illi succedentium: ergo hoc *mincha* alii adhibitum, multo magis Aaroni adhibitum fuit.

Bico ergo hic esse hysterolegiam, atque hanc legem latam esse ante consecrationem Aaronis et ante Leviticum: hoc tamen loco ponit, quia Moses hoc loco simul pertractare voluit, quid de qualibet hostia esset faciendum, an illa cremanda esset an comedenda, ut dixi cap. vi, vers. 9.

DECIMAM PARTEM EPHI OFFERENT, — puta unum gomor simile, quod totum igne comburebatur; nam, ut dicitur vers. 23: « Omne sacrificium sacerdotum igne consumetur; » secus erat in *mincha* laicorum: in illa enim tantum pugillum Deo adolebatur, reliquum vero cedebat sacerdoti, ut dixit Moses vers. 15 et 16.

SACRIFICIO SEMPERNO, — quod semper deinceps in consecratione sacerdotum offerri debebat (2).

21. OFFERET AUTEM EAM SACERDOS QUI PATRI JURE SUCCESSERIT, — puta sacerdotis filius primogenitus, nisi is, deformitate aliqua impediens manus pontificum, ab eo areatur, de qua cap. xxi, vers. 18; tunc enim ejus loco succedebat secundo genitus, et eo deficiente tertio genitus. Apud Hebraeos enim pontificatus ad seniores pontificis filium, sacerdotium ad reliquos ejus filios jure hæreditario devolvebatur.

22. TOTA CREMABITUR. — Hebraice erit כָּלֶּי עָלִית, id est holocaustum, ut vertunt Septuaginta, et ut holocaustum tota cremabitur. Holocaustum ergo fieri hic idem est quod totum cremari; nec enim *mincha* proprie erat holocaustum: holocaustum enim erat victima, puta animal, *mincha* vero erat simila.

23. CÆNE ENIM SACRIFICIUM SACERDOTUM IGNE CON-

(2) Semper eterno, id est quotidiano, ait Rosenmüllerus ad h. l.

Vers. 21. Hebr. est, in sartagine cum oleo paratur (fortum); fricium offerat illud, coactiones ferti in frustra comminuit, id est, coctum more ferti in frustra comminuit.

SUMETUR. — « Sacrificium, » scilicet similia, vel farreum: hebraice enim est *mincha*; nam de victimis suis pacificis potuisse sacerdotes comedere, patet Exod. xxix, 28.

25. SANCTUM SACRIFICIUM EST, — quasi dicat: Hostia pro peccato valde sancta est; est enim peccati legalis expiatrix, ne propterea eam immolari volo eodem loco quo holocaustum, scilicet ad septentrionalem plagam altaris holocausti, ac comedi in loco sancto, id est in atrio tabernaculi; denique sanctio sanctum esse, quiddam eam tetigerit. Hinc latine sanctum a sanctio venit; sancire enim proprie est consecrare aliquid sub sanguine hostiæ; unde sanctum dicitur quasi sanguine consecratum, et sanctio proprie vocatur lex quæ suo decreto terrorem poenæ adjungit: sic sanctæ erant victimæ pro peccato, quia pro sanguine peccatoris suum sanguinem Deo offerebant.

Mystice, voluit significare Deus hostiam pro peccato, id est contritionem et poenitentiam (qua peccator se totum, suamque vitam et sanguinem Deo offert), sacrificium esse sanctissimum, sibi que gratissimum instar holocausti. Ita Iy-chius.

26. SACERDOS QUI OFFERT, COMEDET EAM. — Ergo hostia pro peccato pertinebat ad solum offerentem, illicque soli jure cedebat, ab eoque et filiis ejus masculis comedenda erat; poterat tamen offerens et alios sacerdotibus eorumque filiis masculis ad ejus usum advocare, ut patet vers. 29. Et hoc est quod dicitur Osee iv, de sacerdotibus: « Peccata populi mei comedent; » peccata, id est hostias pro peccatis oblatas: est metonymia. Ita Cyrillus, Theophylactus et Theodoretus ibi; idque ut significaretur muneri sacerdotum esse, ut precibus et oblationibus suis peccata populi deleant et comedant, id est consumant. Ita Alexander Papa, epist. 2, et habetur I, Quæst. 1, cap. Ipsi sacerdotes; Anastasius Nicenus, lib. Quæst. in Script., sub finem; Rufinus in Osee iv, Theodoretus hic, Quæst. X, hæcque causa affertur cap. x, vers. 17.

Averso et contrario sensu hæc accipiunt, et in malos sacerdotes intorquent S. Hieronymus, Gregorius, homil. 17 in Beag., Bernardus, serm. 77 in Cantic.: « Sacerdotes, inquit, pravi peccata populi comedunt, quia peccata delinquentium foveant, ne temporalia stipendia amittant. » Verum hoc est præter mentem Scripture; sic enim Patres subinde ludunt in verbis Scripture, dum ea aliis etiam contrariis rebus accommodant.

27. QUIDQUI TETIGERIT CARNES EJUS, SANCTIFICA-

BITUR, — id est, aliquo modo sanctum habebitur, ut non possit nisi certa præmissa ceremoniâ ad usum profanum rursus converteri, ut si vestis erat, debebat lavari prius; non tamen transfundebatur suo contactu similem sibi sanctitatem in res alias quas tangebatur, ut patet Aggæ ii, 13, quia sic processus fuisset in infinitum.

Tropologicè Radulphus: « Carnes, ait, hostiæ pro peccato tangentem sanctificant, quia poenitentium gemitus imitantem emundant. »

SI DE SANGUINE ILLIUS VESTIS FUERIT ASPERSA, LAVABITUR IN LOCO SANCTO, — puta in atrio tabernaculi, ut sic lota ad profanos usus redire, et a profanis hominibus indui possit. Abulensis pulchram hic dat regulam: « Si res, ait, sacra, quæ contactu sanctificatur, talis erat, ut per contactum aliqua ejus pars, humor vel succus adhereret rei tangenti, tunc res tangens aliquo modo sanctificabatur, alias non. » Verbi gratia: si sanguinem hostiæ, si carnes Deo oblatas tangeret, sanctificabatur, non autem si tangeret altare, vasa sacra, aut vestes sanctas.

28. VAS AUTEM FICTILE, IN QUO COCTA EST (hostia pro peccato), CONFRINGETUR, — quia vas fictile cum sit porosum, facile humorem aliquem carniū sanctificatarum imbibit: quare illud confringi jubet, ne deinceps profanis usibus serviat, itaque caro sancta vel humor sanctus profanis rebus misceatur indecenter et irreverenter. Aliam causam dat Theodoretus, Quæst. XII: « Vasa, inquit, viliora, utpote fictilia, conteri precipit Deus: alia vero quæ pretiosiora sunt lavari jussit, ut illa viliorum contractione legem immunditiæ sanciret, doceretque quantum malum sit peccatum, quod hæc hostia figuratur. » Hostia enim pro peccato licet sancta sit, tamen quia pro peccato est, aliquid habet abominabile et abolendum.

QUOD SI VAS ANEUM FUERIT (vel metallinum, a quo omnis caro sancta defricari possit, et effundi in locum mundum), DEFRICABITUR.

29. OMNIS MASCULUS DE GENERE SACERDOTALI VESCETUR DE CARNIBUS EJUS. — Hostia ergo pro peccato a solis masculis, iisque sacerdotibus, aut eorum filiis comedi poterat.

30. HOSTIA ESIN QUÆ CEDITUR PRO PECCATO, CUJUS SANGUIS INFERTUR IN TABERNACULUM (quod fiebat in hostia pro peccato pontificis et totius populi, ut dictum est cap. iv, vers. 6 et 18), NON COMEDETUR, SED CONBURBETUR IGNI. — Talis enim tota cremanda erat extra castra, ut jussit Deus cap. iv, vers. 12 et 21, quod etiam notat et citat Apostolus, I Hebr. xiii, 11, ut dixi cap. iv.

Peccata populi comedent sacerdotes, quomodo?

Canon de contactu sanctificatarum.

Vers. 29.

Vers. 30.